

ŠVOBODA

POŠTNINA PLAČANA V GOTOVINI

VSEBINA:

Kapitalizem in socializem po svetovni vojni. (Konec.) — *Rudolf Golouh*, Polom madžarskega
lašizma. — *August Forel*, O morali. — *Pantelejev*, Ura (s sliko). — Kaj je marksizem. — *Ru-*
dolf Golouh, Tomaž More. — Novi društveni in zborovalni zakon. —
Knjige in knjižnice. — Društveno življenje. — Dramatika. — Delavska
pesem in glasba. — Po svetu. — Razno.

Mestna hranilnica ljubljanska

Ljubljana, Prešernova ulica štev. 3

je največja regulativna hranilnica v Jugoslaviji

Ima vlog nad 430,000.000 Din.

Za vse vloge jamči ljubljanska mestna občina z vsem svojim premoženjem in z davčno močjo.

*Vloge se sprejemajo na knjižice in na tekoči račun. Naložbe proti odpovedi se obrestujejo po dogovoru **kar najbolj ugodno.***

*Posojila se dovoljujejo na posestva, menice in vrednostne papirje čim **najceneje.***

*Za male trgovce in obrtnike obstoji pri hranilnici **kreditno društvo**, za pupilarne naložbe pa sodni **depozitni oddelek.***

*Za varčevanje mladine izdaja **domače hranilnike**, za pošiljanje denarja po pošti pa svoje **položnice.***

Telefon št. 2016 in 2616.

Poštni čekovni račun št. 10533.

Uradne ure za stranke so od 8. do 12. in pol.

S. V. O. B. O. D. A

Naročnina za člane Svobode letno

Din 12—

Naročnina za druge letno

36—

polletno

18—

četrtletno

10—

Naročnina za Ameriko letno

Dolar 1—

Uredništvo in uprava za Jugoslavijo: Ljubljana, Palača Del. zbornice, Miklošičeva c. 1.

Za Ameriko: Chicago, Ill. 3639 W, 26 Th. St.

Kapitalizem in socializem po svetovni vojni

(Po Bauerjevem delu »Kapitalismus u. Sozialismus nach dem Weltkrieg« prireja Talpa)

(Konec.)

c) **Meje racionalizacije.** Že večkrat omenjeni manifest racionalizacije »Waste in industry« iz l. 1921. je opozoril industrijo na izgube, ki nastajajo v njej. Te izgube so zelo različne. Nekatere nastanejo na ta način, da delavec nima pripravljenega orodja za delo in da mora čakati na surovine; take izgube se dajo odpraviti z izboljšanjem in ureditvijo tehničnih pripomočkov. Druge izgube nastanejo tako, da izdelujejo tovarne preveč vrst istega blaga: take izgube se dajo odpraviti s standardizacijo. So pa še druge izgube, ki izvirajo iz družabnega reda in ki se ne dajo odpraviti, razen, če se družabni red izpremeni. Semkaj spadajo izgube radi menjajoče se mode, radi bojev med delom in kapitalom, radi omejitve produkcije, ki jih povzročijo karteli itd. Mnoge izgube izvirajo tudi iz nestalnosti konjunkturo: neprestano nastopajo dobe, ko so milijoni delavcev brezposelni in ko stotisoči strojev počivajo. Tudi te največje izgube so utemeljene v današnjem gospodarskem sistemu in jih ne more odpraviti niti ne posamezni podjetnik niti ne podjetniške organizacije.

Namen racionalizacije je, da skuša odpraviti vse izgube v produkciji. S tem pa, da smo označili, katere izgube izvirajo iz današnjega gospodarskega sistema, smo že pokazali meje racionalizacije v tem sistemu.

1. Videli smo, da je vladala v Nemčiji od l. 1926.—1928. konjunktura racionalizacije, nakar je takoj sledila težka gospodarska kriza.

Podobni pojavi se dogajajo v kapitalistični družbi že celo stoletje. Zmeraj se je dogajalo, da so nekaj let izboljševali stroje, in ta leta so bila leta gospodarskega dviga, kajti v njih je bilo mnogo povpraševanja po gradbenem materialu, strojih, železu itd. V takih dobah so zaposleni vsi delavci in zato lahko tudi kupujejo konzumno blago. Kakor hitro pa so stroji izpopolnjeni, nastopi gospodarska depresija. Najprej preneha povpraševanje po gradbenem materialu, strojih, železu — nato po konzumnem blagu. Tako imamo v kapitalističnem gospodarstvu neprestano dvig in padec. Vzrok pa je v tem, da kapitalizem ne racionalizira *po načrtu* in *polagoma*, temveč koncentrirajo vso racionalizacijo na nekaj let.

Ker se je vršila po svetovni vojni tako intenzivna racionalizacija, kakor nikdar prej, zato ji je sledila tem hujša gospodarska kriza, ki prekaša vse dosedanje. Ta neprestani cikel dviga in padca je obrav-

naval že naš največji teoretik K. Marx in ga je imenoval »materijelno podlago periodičnih kriz«.

Vsaka racionalizacija v kapitalističnem gospodarskem sistemu pa ima dvoje posledic, in sicer: a) v dobi konjunktore se izrabi vsa energija delavcev, da producirajo ogromno blaga, ki leži nato v sledeči dobi krize v skladiščih, b) v dobi krize ostanejo ogromne mase delavstva brezposelne, njih energije se ne izrabljajo.

2. Podjetnik racionalizira le tedaj, če se mu izplača več producirati. Tisto število kosov, ki jih najmanj mora producirati in pozneje seveda tudi prodati, da se mu racionalizacija izplača, se imenuje »krično število kosov«. To krično število kosov se da natančno izračunati. Oglejmo si en tak primer!

Neki podjetnik premišljuje, ali naj uvede v svoji tovarni nov način vliivanja z brizganjem (nem. Spritzgussverfahren). Po starem delovnem načinu so znašali stalni stroški na dan 3341 Din, proporcionalni stroški za kos pa 26·52 Din. Celotni stroški (te bomo zaznamovali s črko P) za x (= poljubno) število kosov so torej znašali

$$P = 3341 + 26 \cdot 52 x$$

Če se uvede nov način dela, bodo narasli stalni stroški na dan na 5200 Din, proporcionalni stroški za en kos pa bodo padli na 5·33 Din. Celotni stroški po racionalizaciji bi torej znašali na dan

$$P + P_1 = 5200 + 5 \cdot 33 x$$

Da se racionalizacija izplača, morajo biti slednji stroški manjši, kar pa se doseže, če se producira na dan vsaj 88 kosov, kakor razvidimo iz sledečega računa:

$$5200 + 5 \cdot 33 x = 3341 + 26 \cdot 52 x$$

$$5200 - 3341 = 26 \cdot 52 x - 5 \cdot 33 x$$

$$1859 = 21 \cdot 19 x$$

$$21 \cdot 19 x = 1859$$

$$x = 1859 : 21 \cdot 19 = 87 \cdot 7 \text{ (kosov).}$$

Podjetnik torej natančno izračuna, pri kolikem številu kosov se mu racionalizacija izplača. Kmalu pa pride gospodarska kriza in tedaj zdrkne produkcija pod »krično število kosov«. Sedaj se nenadoma izkaže, da racionalizacija ni bila na mestu — tudi s kapitalističnega stališča ne.

Popolnejši stroj dela ceneje kakor zastareli stroj, seveda, dokler je popolnejši stroj docela izrabljen. Kakor hitro pa nastopi gospodarska kriza in se novi stroj popolnoma ne izrablja, tedaj pridejo na en kos izdelka previsoki stroški za obresti in amortizacijo stroja. Z drugimi besedami: v takih časih dela popolnejši stroj mnogo dražje kakor stari, tehnično zaostali stroj. V današnji gospodarski krizi toži zato mnogo podjetnikov, da je bila racionalizacija prehitra. V dobi konjunktore so do skrajne meje izrabljali delavčeve sile in surovine, da so izpopolnili stroje, sedaj pa se je izkazalo, da je bilo vse to neproduktivno, da je bila vse skupaj ogromna izguba na energijah in surovinah.

3. Ko so produkti gotovi, jih vrže podjetnik na trg. Videli pa smo, da se cene na trgu neprestano izpreminjajo.

Ko je zavladalo po svetovni vojni veliko pomanjkanje blaga in lakota po njem, je dalo to povod, da so vsepovsod skušali dvigniti produkcijo surovin (poljedelstvo, premog, petrolej, rude). Ko je bil trg nasičen, je sledila kriza. Izkazalo se je, da so tudi v pridobivanje surovin vtaknili preveč kapitala, ki se ne amortizira več. Tudi tu je bila racionalizacija — tudi s kapitalističnega stališča! — napačna.

4. Imamo na primer dve tovarni, ki producirata blago po enaki ceni. Prvo tovarno imenujmo A, drugo B! V dobi konjunktore je B racionaliziral svoj obrat, dočim je A še nadalje izdeloval blago na stari način. Ko

nastopi kriza, mora B spoznati, da producira dražje kakor A, ki je obdržal stari delovni način. Iz tega razvidimo zopet, kar smo že zgoraj poudarili: v dobi krize producira tehnično manj popolni obrat ceneje kakor pa tehnično popolni, ki ne more izrabiti docela dragih strojev. V nemški industriji trpe danes največ prav tehnično najpopolnejše tovarne.

Liberalna nacionalna ekonomija 18. in 19. stol. je učila, da zmagujejo v svobodni konkurenci zmeraj tehnično popolnejši obrati, dočim morajo tehnično manj popolni polagoma propasti. Ta nauk je bil pravičen samo toliko časa, dokler so tvorili stalni stroški samo majhen del celotnih stroškov. Vendar pa se morejo v dobi prosperitete (gospodarskega blagostanja) uveljaviti tudi manjši obrati, ker velepodjetja ne morejo povsem zadostiti povpraševanju. V dobi krize pa se to celo izpreobrne: tedaj so tehnično manj popolni obrati, ki delajo seveda prav zato ceneje, mnogo bolj zmožni konkurence kakor tehnično popolni. Iz tega pa sledi: *tehnično manj popolni obrati se bodo v kapitalističnem sistemu zmeraj obdržali*. Prav to pa pomenja silno uporabo delavskih energij. Saj imamo danes n. pr. tovarne čevljev, ki v nekaterih producira en delavec na dan dva para, dočim v drugih 11 parov. Ali: pri nekaterih pečeh porabi delavec za produkcijo ene tone železa samo 1 uro 12 minut, dočim pri drugih celih 11 ur.

Mehanizem dviga in pada ohranja torej v kapitalistični družbi zmeraj tudi zaostale, tehnično slabo organizirane obrate. Takih zaostalih obratov zaposluje mnogo delavstva, kar pomenja ogromno škodo na izgubi delovnih energij. Zveza ameriških inženjerjev je izračunala, da se celo v U. S. A. izgubi letno radi obstoja zaostalih obratov delovnih sil

v čevljarski industriji za 75.000 delavcev,

v kovinski industriji za 250.000 delavcev,

v tekstilni industriji za 500.000 delavcev.

Taki manj organizirani obrati, ki jih ravno vzdržuje kapitalistični sistem, pomenjajo torej ogromno izgubo.

5. Res je: velepodjetniki skušajo zmeraj uničiti tehnično manj popolne obrate. Zlasti še skušajo koncerni take obrate pokupiti ter ustaviti v njih delo. Iz tega pa razvidimo, da tehnično manj popolni obrati ne propadajo v svobodni konkurenci, kakor trdi liberalna nacionalna ekonomija. Taka ustavitelj tehnično manj popolnih obratov pa je danes tudi s stališča kapitalističnega preračunavanja — napačna racionalizacija.

Koncerni kupujejo tehnično zaostale obrate i v dobi prosperitete i v dobi krize. V dobi krize že zato, da bi zaposlili in docela izrabili svoje stroje, ki bi sicer delali samo na pol.

Po vojni je zlasti nemška železna industrija pokupila in nato ustavila vse nepopolne obrate. Posebni odbor, ki je v dobi krize preiskal posledice teh nakupitev, je izjavil, da pomenjajo za železno industrijo pravi — polom.

6. Čim bolj narašča v kapitalistični družbi produkcija, tem bolj tudi narašča število tistih, ki posredujejo med tovarno in konzumenti, t. j. trgovcev. Čim več blaga je, tem različnejše mora biti, da ugaja posameznikom, izmed katerih ima vsak svoj okus, in tem silnejša mora biti tudi reklama. Treba se je spomniti samo na ogromne in drage reklame za raznovrstne avtomobile, radio-aparate itd. Mnogo delavcev, ki so izgubili radi racionalizacije delo v tovarni, ga dobe sedaj v trgovini. Procent v trgovini zaposlenih ljudi začne tako v poslednji dobi prosperitete — torej tik pred krizo — silno naraščati.

Ko pride kriza, nastane v trgovskem svetu strašen boj: čim bolj pada radi krize konzum, tem večji so napor, da se obdrže posamezni trgovci na površju, tem hujši je konkurenčni boj, tem večja reklama. (Značilno je, da še nikoli niso tiskale tiskarne toliko reklamnih plakatov in letakov kakor prav danes!). V U. S. A. se uporabi sedaj na leto več kakor 1 milijardo dolarjev samo za reklamo in 600.000 ljudi — delavci papirne industrije, stavci, plakaterji, psihologi, pismoñoše — živi samo na njen račun. Če bi torej v U. S. A. danes vsa reklama prenehala, bi morale tiskarne odpustiti mnogo stavcev, poštna uprava mnogo pismoñošev itd.

V dobi gospodarske krize pada število delavcev, ki producirajo blago, narašča pa število delavcev, katerih energije se uporabljajo za razpečavanje blaga. *Ogromne energije se uporabljajo tako za neproduktivno delo, za konkurenčni boj.*

Kapitalizem zapravlja v dveh ozirih delovno silo, in sicer: a) napravi jo neizrabljeno, b) zapravlja jo pri neproduktivnem delu. V to neproduktivno delo štejemo prav tako vse delo v tehnično zaostalih obratih, kjer uporabljajo človeške energije bolj kakor je potrebno, kakor tudi delo za konkurenčni boj.

Skupni vir vseh teh izgub in trošenj delovnih sil pa je anarhija, ki vlada v kapitalistični produkciji. Danes dela vsak, kar hoče, kar se mu zdi bolj dobičkanosno, nihče se pri tem ne ozira na celoto, na koristi družbe. Skratka: danes se ne dela po **načrtu**, ki bi ga napravila družba.

Teh ogromnih izgub ne more odpraviti nobeno preiskovanje konjunktura. Odpravila jih bo šele družba, ki bo uvedla *gospodarstvo po načrtu* (nem. Planwirtschaft). In medtem ko skuša racionalizacija odpraviti vse izgube delovnih sil in surovin, zadene na glavni vir izgube: na kapitalistični gospodarski sistem. Prava racionalizacija ne zahteva samo racionalizacije obratov itd., marveč tudi in predvsem racionalizacijo gospodarskega reda.

Delavci se danes pritožujejo nad racionalizacijo, ker povzroča ogromno brezposelnost, na drugi strani pa popolnoma izčrpa tiste, ki so zaposleni. *Malomeščani* se pritožujejo nad njo, češ, da jemlje delu dušo. *Intelektualci*, ki so navajeni svobodno delati, gledajo neprijazno na duševno delo v obratih, kjer je vse mehanizirano in navezано na določena pravila. Ko pa pride kriza, so z racionalizacijo nezadovoljni tudi *podjetniki*. Toda vse te tožbe so brezuspešne! Nihče ne more ustaviti tehničnega napredka! Vsi moramo danes hoditi po tej trnjevi poti, če hočemo, da bomo nekoč doživeli dobo, ko se bo delo v celotnem gospodarstvu vršilo po načrtu, ko bo treba vsakemu človeku delati na dan samo nekaj ur, da bo drug čas mogel uporabiti za lastno življenje, za lastni duševni napredek in razvoj. **Naša naloga je zato: ne ovirati racionalizacije, marveč odstraniti je treba polagoma vse omejitve, ki jih ji nalaga kapitalizem.**

Kaj si v tem mesecu storil za »Svobodo«?

Rudolf Golouh:

Polom madžarskega fašizma

Napačno je mnenje, da je fašizem Mussolinijev izum. Fašizem se je rodil najprej na Madžarskem. Tu mu poteka zibelka. Ko je Mussolini še zbiral v Milanu prve skupine svojih fanatičnih privrženecv pod geslom: »Tovarne delavcem, zemljo kmetom!« (takrat je še kokeriral s socializmom) je Horthyjeva Madžarska že davno izvedla protirevolucijo, osvojila vlado in ukinila vse osnove moderno organizirane države.

Horthyjevi privrženci vladajo odtlej nemoteno Madžarski, vladajo že polnih 12 let. Na tem primeru lahko presodimo, koliko so fašistične vladavine vredne, kakšne koristi in pridobitve prinašajo narodu in državi.

Pada v oči, da je Madžarska ves ta čas, vzlic večnemu zatrdjevanju solidnosti in neporušljivosti Horthy-Bethlenove vlade, delala vtis skrajno nekonsolidirane in neurejene države. Teh dvanajst let Horthyjeve trde roke je v resnici dvanajst let trajne krize gospodarskega in političnega življenja na Madžarskem. V tem je položaj Madžarske do lasu enak položaju Italije. Fašistični sistem vladanja (to je vladanje nekih skupin iz ulice, ki so na svojo roko osvojile in podvrgle državo) ne rešuje nobene krize, jih nasprotno poostruje, ustvarja nove. Madžarska je ves ta čas prehajala iz težave v težavo. Čeprav je bilo delavstvo oropano vseh svojih organizacij, nesposobno za borbo, izročeno na milost in nemilost vladodržcem in delodajalcem, ki so lahko po svoji volji diktirali plače, se madžarska industrija ni rešila; čeprav so bili kmetje oropani zemlje in so jih aristokratski fevdalci lahko spet uporabljali kot sužnje, se ni rešilo niti poljedelstvo. Madžarska industrija in madžarsko poljedelstvo sta na robu propada. Madžarske finance, ki jih je knez Windischgrätz hotel konsolidirati s falsificiranjem francoskih frankov, so tako derutne, da je sploh vprašanje, če ne bo Madžarska ena prvih držav v Evropi, ki bo bankrotirala. Poznavalci madžarskih razmer so že dolgo računali z možnostjo radikalnih izprememb v madžarski politiki.

Končno se je tudi Bethlenova vlada jela zavedati opasnosti položaja. Zadnje volitve, ki so bile izvedene še vedno po volji Bethlena in njegove »večine«, so že očitovale skrb vlade za bližnje dogodke. Vzlic prizadevanju Bethlenove vlade, da si ohrani večino v parlamentu in vlado, se je marsikaj zgodilo drugače. Socialisti so dobili pri volitvah veliko več mandatov, nego je vlada računala. Pa tudi del poslancev iz meščanskih in fevdalnih krogov se je dvignil proti vladi in Bethlenu. Vsemogočni Bethlen je moral prepustiti mesto ministrskega predsednika Karolyju in se nazadnje popolnoma umakniti iz vlade. Ta vladna izprememba ni bila velikega pomena samo za notranjepolitično življenje Madžarske, bila je še večjega pomena za njeno novo zunanjepolitično orijentacijo. Madžarski fašizem z Bethlenom na čelu je imel v italijanskem fašizmu svojega najtesnejšega prijatelja in zaveznika. Bethlen je tiščal fanatično v fašistovski Rim in pričakoval od tam rešitve. Toda kaj je mogel dati Mussolini Madžarom? Madžarska je potrebovala denarja, Italija pa še bolj. Bethlen je računal na politično in denarno pomoč Italije, ko je Italija sama obupno mōledovala po vsem svetu za posojilo, enkrat v obljubami, drugič z grožnjami, enkrat v Angliji, drugič v Franciji, pričakujoč sama od koderkoli rešitve za svoje prazne državne blagajne. Italija je bila polna lepih besed za viteško Madžarsko, ni pa imela za njo prebite lire. Treznejši politični elementi so končno uvideli vso brezpomembnost italijanske orijentacije

za Madžarsko. Poklicali so na čelo vlade Karolyja, ki je gojil ves čas najtesnejše zveze s Francozi, in to še iz časov francosko-rumunske okupacije Madžarske po izvršenem protirevolucionarnem udaru. Karoly je odločen pristaš francoske zunanje-politične orientacije. On naj bi s svojim vplivom v Parizu izposloval posojilo za Madžarsko. Mussolinijeva Italija doživlja v zadnjem času v srednjeevropskem in balkanskem področju poraz za porazom. Po bolgarskih volitvah je izgubila Bolgarijo, po madžarskih Madžarsko. Budimpešta računa sedaj na pomoč iz Pariza. Samo Pariz lahko še reši Madžarsko pred polomom. Kako katastrofalno je finančno stanje Madžarske, je razvidno dovolj iz dejstva, da notira, n. pr., avstrijsko finančno posojilo na borzi 79, madžarsko pa samo 47!

Dogodki na Madžarskem so izzvali v evropskem časopisju najrazličnejše komentarje. Domnevalo se je zlasti, da je Bethlen odstopil in da je bil pozvan na čelo vlade Karoly, da se tako prikrijejo prevratne priprave madžarskih legitimistov. Govorilo se je o nevarnosti habsburške restavracije. V resnici ni bila še nikoli kakršnakoli restavracija na Madžarskem tako odvisna od sklepov in namenov francoske zunanje politike, kakor danes. Madžarska je že danes igrača v rokah Francije. Samo ona more še rešiti to deželo bankrota. Nad vsem je takorekoč oligarhično zavladala francoska Narodna banka.

Madžarska, ki je bila do zadnjega opasen element nemira v srednji Evropi, ki je direktno izzivala na vojno in povdarjala neprikrito svoje vojne in revanšne namene, Madžarska, ki se je preko vseh dogovorov besno oboroževala in izčrpavala v tem svoja poslednja denarna sredstva, je morala končno v okrilje Francije, da reši svoj obstoj. Po tej poti pojdejo še druge države, pred vsemogočnostjo francoske finančne plutokracije bo pokleknila prej ali slej tudi sedanja Italija. Za globoki preokret v zunanje političnih odnošajih Srednje Evrope, je ta dogodek tako značilen, da ga je treba prav razumeti, da se prav vidi novo ustvarjeno stanje na tem kraju sveta. Italija je izgubila z Madžarsko svojega poslednjega zaveznika, s tem preokretom je prišlo pod vpliv Francije vse obdonavsko ozemlje.

Ta eksperiment takozvanega fašističnega vladanja se je torej zaključil s popolnim polomom za notranje in zunanje-politično življenje Madžarske. Madžarska je zastala v svojem razvoju, uničila svoje cvetoče gospodarstvo, izčrpala državo finančno in jo izolirala v zunanjem svetu. Demontiranje Bethlenovega režima ni še dovršeno, nadaljevalo se bo polagoma in previdno. Madžarski fašizem je v zatonu. Obstojati je mogel faktično le v zvezi z Italijo. Z izpremembo v zunanji politiki se začena tudi izprememba v notranji politiki Madžarske. Madžarsko delavstvo, ki je vodilo ves čas najsrditejšo borbo proti Bethlenu, je vzlic vsem naporom vlade, da stre njegovo moč, spet tu, združeno in močno, pripravljeno na nadaljnji boj. Madžarska srdita reakcija ni mogla trajno zatreti niti delavskega gibanja.

Madžarski fašistični primer priča, kako se bodo razvijale stvari v fašistično sorodni Italiji. Kakor madžarskemu, tako tudi italijanskemu fašizmu ni usojeno več dolgo življenje. In kakor so v prvi vrsti gospodarske težave strle Bethlena, tako bodo iste težave strle Mussolinija. Na tem bojišču bo ostal en sam zmagovalec:

Francoska Narodna banka.

Avgust Forel:

O morali

Ko sem nekoč v bližini Yvorna iskal pod kamni mravlje, sem v prijetni utrujenosti zaspal.

Hipoma so mi prišli na uho glasovi kosa, ki je sedel na kostenjevi veji in pripovedoval mladičem v svojem jeziku:

»Hej, otroci! Tu pod nami leži ena teh nagnusnih človeških živali; to je prokleta zalega, še slabša kakor mačke. Ti imajo neke vrste cevi, s katero nas usmrte ter potem požro. Toda ta tu spi in je brez orožja.«

Nato je zagledal kos dva v najtesnejšem ljubavnem objemu objeta polža, zletel na nju, kavsnil enega ter ga prinesel svojim mladičem, da ga pojedó. »Kaki razbojniko so ti zvijačni ptiči! Ti, prokleta sodrga! Bežati moram,« se skríl pod drugi polž, ne da bi dalje mislil na nesrečnega ljubavnika, se skríl pod regrat in ga začel jesti.

»Oh,« vzdihuje regrat, »ali si je mogoče misliti še kako hujšo usodo, kakor da te ta prostaška polžja rasa najprej vsega oslini ter te potem počasi požre. In vendar! Sam bog nas je ustvaril.«

»Ha, ha, ha,« mu je odgovorilo steblo ovsá, »kaj si domišljaš, kako si nesramen! Kaj oznanjaš drugim moralo in samega sebe kažeš kot nedolžno žrtvovano jagnje. Potem ko si razstavil pred vsemi očmi svojo umazano rumeno spako, se prav nič ne sramuješ, da pošiljaš na vse strani svoja semena, da vzklijejo sredi nas, poštenih rastlin in da nas potem surovo zadušiš s svojimi širokimi listi. Me, uboge trave mnogo prej zaslužimo obžalovanje in hvalo hkrati.«

Komaj je oves nehal tožiti, ko je prišel debel, dobrosrčen, nejevoljno razpóložen kmet, ki se je jezil: »Ti prekleti oves, ki nam nikoli ne daš dovolj krme. Ali mar misliš, da te sejemo tebi v zabavo? Preljubi bog je za nas ustvaril svet, solnce, mesec, zvezde, živali in rastline in moramo se presneto mučiti, da iz vsega nekaj dobimo.«

Medtem je muha pičila kmeta, odletela in pela: »Človek je imenitna žival, kako mi diši njegova kri! Saj zato ga je bog ustvaril, da redi nas muhe in naše otroke. Hvaljen bodi, Vsemogočni!« — »A tako misliš ti o krvi tega kmeta,« se oglasi bolha. »Jaz sem pa bolj izbírčna, meni mnogo bolj diše mlada dekleta s fino kožo in rožnatimi lici: To so moj najljubši plen. Včasih me sicer skušajo ujeti, toda treba je le malo spretnosti, da jim uidem. O, kako imenitno se prileže njihova kri v topli, mehki postelji! Stvarnik se ni bal nobenega truda, da nam je pripravil čim najboljša jedila. Hvaljen bodi, Vsemogočni! Bolham pripada svet!«

»Nehajte, domišljave zajedavke!« zakliče sedaj bakterija. »Nam mikrobom pripada svet. Mi smo prvi vir življenja, skupni pradedi rastlin in živali. In mi bomo požrli vse vas, tebe, bolha, tebe, brencelj, tebe, debeli kmet, vse vas, rastline in živali. Nam pripadata bogastvo in slava, nam pripada tudi bodočnost. Pasteur in drugi so sicer poskušali, da nas iztrebijo, toda zaman. Ves svet je polje naše zmage.«

V tem trenutku je solnčni žarek umoril vse predrzno krdelo bakterij, dočim je prišla na plan druga armada, armada mravelj. Polno jih je bilo. Vse so pomagale druga drugi in marljivo delale, da nakopčijo jelkine igle na svojem gnezdu in da pomoré vse žuželke v okolici. »In ve,« sem vprašal mravljo, »kaj menite ve o tem? Za koga je bil svet ustvarjen? Kaj je slabo in kaj je dobro?« Resno me je gledala in odgovorila:

»Naivnež neumni! Ali še ne veš, da svet pripada mravljam? Ta jelka je naša last. Te drevesne uši so naša živina. Vi ljudje ste naši sužnji. Bog vas je ustvaril zato, da za našo porabo gojite gozdove, obdelujete vrte in travnike, ki dajejo nam hrano in stanovanje. Vi ste zaostale živali, brez vsakega duha solidarnosti, bornirani egoisti, ki nimajo socialnega smisla. Vsakdo od vas dela zase in si domišlja, da je pameten, če si kopiči denar in če čim bolj izkorišča svoje bližnje. Pfuj! Me mravlje pa delamo druga za drugo, vse za eno in ena za vse. To je najvišji ideal, ki nam ga je trajno dal bog, ki nas je ustvaril po svoji podobi. Zato je nam podvrigel ves živalski in rastlinski svet. Vprašaj me, kaj je dobro in slabo. Dobro je vse, kar pomaga k uspevanju naše naselbine, in slabo, kar ji škoduje. Tako je hotel stvarnik vseh stvari. Morala vsake mravlje je v prijetni dolžnosti, da dela za svojo naselbino, to je, za svojo domovino in svoj zarod, da za njo živi in umre. In to svojo dolžnost izvršujemo iz vsega svojega srca, brez zakonov, brez vlade, brez ječ, brez policije. Vi ljudje ste neumni in etično (moralno) defektni, da potrebujete raznih moralnih pridig. To gotovo izvira iz tega, ker ste radi podedovanih nagonov nesposobni, da bi razumeli in izvedli ABC socialne morale.«

Ko je to povedala, je s svojimi čeljustmi zagrabila nogo s cvetnim prahom obložene čebele. Pred svojo smrtjo je še vzkliknila čebela:

»Ti peklerska zverjad, preklete mravlje! Ve požrete in uničite vse. Me čebele smo prav tako socialne kakor ve, toda ne tako krvoločne. Zadovoljimo se z nektarjem in cvetnim prahom cvetlic, ki jih oplođimo, in nobenemu živemu bitju ne storimo nič žalega. Me smo kraljice zraka in zemlje. Me predstavljamo etični ideal, kakor je bil v božji volji.«

Medtem so njene tovarišice pobijale nepotrebne trote.

Tedaj se je oglasila mačka, ki je ves čas zaman oprezovala kosa. Rekla je: »Vsi ste neumni. Vsakdo zase pomeni nekaj na tem svetu. Ubi bene, ibi patria. (Kjer je dobro, tam je domovina.) Jaz ne mislim na noben raj, skušam le, da si tu uredim prijetno življenje. Posrečilo se mi je, da me je vzljubila stara devica, ki me neguje in hrani; to je prava modrost; vidite, stare device, ptiče in miši, vse je ustvaril bog za nas mačke; to je vsaj moje mnenje. Priznam, da je ta-le kos drugega nazaranja, toda to me prav nič ne briga. Jaz sem mačka in ne briga me nič človeškega, živalskega ali rastlinskega razen, če ni meni koristno in prijetno. Moja morala je podobna pajkovi; požvižgam se na vse druge mačke. Maček mi je le v kratko zabavo. Svoje otroke imam sicer rada kot igračo, toda zapustim jih, čim malo zrastejo. V resnici ljubim le samo sebe. Če bi bila jaz močnejša, mislim, da bi storila, kakor napravi pajkova žena, ki takoj po združitvi svojega moža požre. Hudič naj vzame vse, če hoče, samo da mene ne.«

»Primem te za besedo, infamna žival,« je odvrnil pes, ki je prisluškoval. Skočil je na mačko, jo zagrabil in ji prelomil hrbtnico. Kosti so pokale tako, da sem se zbudil.

To so bile sanje, ali te neusmiljene sanje so mi dale misliti.

»Čim več ljudi vidim, tem ljubše mi postajajo živali,« je dejal neki mislec. Povsod v divjih krajih je človek najnevarnejši človekov sovražnik. Svetovna vojna in v njej razplamtele strasti so nam živo pokazale podedovani zverinski nagon, ki je v nas. Zunanja pobarvanost s »kulturo« se je v strelskem jarku in v bitki hitro izgubila.

Voltaire (izgovori: Voltér) je že v svojem »Mikromegas« (= Maliveliki) krepko bičal megalomanijo človeka, ki si domišlja, da je bog

ustvaril svetovje samo zanj, to je za malo tolpo, ki živi na površini skoro najmanjšega trabanta solnčnega sistema. »Potem ko si je človek izmislil hudiča, da bi se na njegovem hrbtu znebil svojih zlobnosti, pregreh in budalosti, je še proglasil, da je podoben bogu, ki ga je v resnici sam napravil po tipu svoje lastne revidirane, očiščene, na zunaj zboljšane, več ali manj idealizirane osebe.«

Brez dvoma je človek najhujši od vseh živali, če drugega ne, vsaj najbolj rafiniran v svoji zlobi, ker njegova instinktivna maščevalnost ali njegova sadistična krvoločnost ni tako naivna kakor pri tigru, kači ali pajku in ker jo pokriva na debelo hinavščina. Najhujši lažnjivec je oni, ki prisega, da ni nikdar lagal, in največji hinavec je oni, ki se največ baha s svojo odkritostjo — in to bodisi zavestno, podzavestno ali nezavestno. Več ali manj smo vsi kakor igralci na odru; rožnato barvamo, kar nam je všeč, in črno, kar nam ne ugaja; kar nam laska, posvečujemo z moralnimi frazami; in s podzavestnim ogorčenjem obsojamo, kar nas jezi. Če bi hoteli biti vselej **absolutno** odkritosrčni, bi tako mučili drug drugega, da bi komaj mogli govoriti, jesti in piti.

Nobene absolutne morale ni. Kar je dobro in moralno za eno živo bitje, je često slabo za drugo. Človeška morala more sloneti le na razmerju do človeštva. Prava človeška morala pa zavrača vse, kar je ljudem škodljivo. Zato je treba predvsem odpraviti vse, kar omogoča izkoriščanje človeka po človeku. Vzporedno bo morala iti socialna vzgoja ljudi. To je dosegljivo. Življenje je neprestan boj in marljivo delo od rojstva do smrti. Kdor preneha delati in boriti se, oslabi samega sebe in ni več vreden življenja.

L. Pantelejev:

Ura

Prevaja Mile Klopčič.

Ilustrira B. F.

(Nadaljevanje.)

Čas pa ni stal. Sneg je kopnel, in s snegom je kopnela tudi zaloga drv na dvorišču.

Ko je Petjka nekega dne prišel in ogledoval drva, je ugotovil, da jih je bilo le dve klaftri.

Prestrašil se je.

»O, kmalu bo po njih. Kmalu jo bom lahko izkopal.«

Istega dne je srečal na hodniku Fjodora Ivanoviča in dejal:

»Kmalu bo pomlad, Fjodor Ivanovič. Mraz je popustil. Kaj ne bi prenehali kuriti v razredih?«

»Tako... Da... Mogoče je res odveč.«

Petjka je začel z drvi varčevati. Kar skoparil je. Dajal je drva le še za kuhinjo in pralnico.

Vsako deblo, vsako poleno je preštel.

V šoli so se čudili.

Mironovu je poslala teta iz Novočerkaska tri rublje. Bilo je v cvetnem tednu. Dejal je Petjki:

»Ali ne bi na cvetno nedeljo kam mahnila? Na potep?«

V nedeljo sta vzela pri Fjodoru Ivanoviču dopust in šla. Na veliko-nočni trg.

Zelo toplo je bilo. Sneg je kopnel. Ljudje na sejmu so bili vsi zelo dobre volje, smejali so se, klepetali in se suvali. Godba je igrala.

Povsod so prodajali sladkarije: lect, bibice, turški med...

Mironov je kupil vsakega po malo in gostil Petjko.

Tako sta do večera mešala cestno brozgo. Potem je zažarelo polno luči. Godba je postala glasnejša in vrtiljak se je zavrtel.

Mironov je rekel:

»Greva na vrtiljak?«

»Kaj bi imela od tega? Rajši si kupiva lecta.«

»Kupila jih bova tako ali tako,« je odgovoril Mironov.

»Dobro. Samo ne v čoln! Na konje pojdiva!«

Ko se je vrtiljak ustavil, so ljudje naskočili, da bi dobili prostore. Le en čoln s štirimi sedeži je ostal prazen. Dve deklici sta že sedeli v njem. Ostala dva sedeža sta bila prosta.

»Alo! V čoln!« je dejal Mironov. »Saj je vseeno!«

Petjka se je moral udati. Vstopil je.

Godba je zaigrala, čoln je zaplaval. Vedno hitreje je plaval. Vedno bolj divje. Svetiljke, beli obrazi gledalcev — vse se je vrtelo v kolobarju... Imenitno!

Fanta sta snela čepici in mahala ž njima. Nasproti sta vreščali deklici.

Prva je bila velika, rdečelasa in je neprestano utripala z očmi. Druga, majhna plavolaska, se je pritiskala k veliki in kričala:

»Au! Ah!«

Fanta sta se jima režala in ju dražila:

»Strahopetni jeri!« je kričal Mironov.

»Avšasti cmeri!« je kričal Petjka.

Deklici sta zmerjali nazaj:

»Vidva sta avšasta!«

Pri tem sta se smejali in pačili obraz.

Vrtiljak je obstal in deklici sta skočili iz čolna. Tudi fanta sta skočila. Mironov je rekel Petjki:

»Ogovoriva ju.«

»Kako neki?«

Toda Mironov je že dohitel deklici in dejal kakor kak velik:

»Ali se lahko seznaniva z damama?«

Večja, ki je neprestano utripala z očmi, je rekla:

»Prosim. Veselilo naju bo.«

Petjka je molčal. Plavolaska tudi.

Napotili so se skupaj dalje. V parih. Mironov z rdečo, za njima Petjka s plavolasko. Mironov je kupil peškov solnčnice in jih dal deklicama. Govoril je neprestano in zbijal šale. Petjka je molčal. Petjka ni vedel, o čem naj govori s plavolasko. Bila je tiha in resna in je pljuvala luske peškov iz ust kakor ptič.

Nazadnje je vprašal:

»Zakaj ste tako resni? Kaj premišljate?«

»Marsikaj.« Nasmehnila se je. »Kaj premišljate vi?«

Petjka je odgovoril, da tudi on premišlja marsikaj. Potem jo je vprašal, kako ji je ime.

»Nataša.«
 »In jaz Pjotr...«
 Tako se je pogovor polagoma razpletel.
 Nataša se je pričela celo smejati. Celu peške

je grizla nekam bolj veselo.
 Petjka je vprašal:
 »Nataša, se znate drsati?«
 »Drsati? Poleti? Hahaha! Prejšnjo zimo sem

se neprestano drsala... To je bilo lepo. Nasproti

naše hiše je mestno drsališče.«

»Kje pa stanujete?«

»Tam...«

Nenadoma se je vsa zmedla:

»Tam... Nedaleč od tod.«

Vprašala je:

»In vi?«

»Jaz?«

Zdaj je prišla vrsta nanj, da se zmede:

»Jaz... V zavodu za mladino...«

»V katerem pa?«

»V deferativnem*...«

»Deferativni? Kaj se to pravi?«

»To je nekaj posebnega. Za posebno normalne otroke...«

»Za sirote?«

»Da, za popolne sirote.«

»Vi ste —?«

»Da. Staršev nimam. Niti tete... In vi?«

»Jaz? Očeta imam... To se pravi... imam...«

Natašo je oblila rdečica.

»Le kaj ji je?« je premišljal Petjka.

Čudil se je.

Šla sta dalje.

Tako so se klatili ves večer. Pri tem so pozobali dva cela funta peškov.
 Ko se je popolnoma stemnilo, so ugasnile svetiljke in mesec je priplaval na nebo.

Deklici sta se vznemirili:

»Domov morava...«

Poslovili sta se in odšli.

Spotoma proti zavodu sta govorila Petjka in Mironov samo o deklicah:

»Čedni punčki...«

Dolgo sta morala trkati na vrata. Nekje za zidom je lajal Cezar in njegova veriga je rožljala. Nazadnje je prišel Ivan, tisti vratar z na pol zaprtimi očmi, in odprl. Zehal je in zmerjal.

Ko sta šla čez dvorišče, je opazil Mironov:

»Poglej no! Drv ni več... Krasno! Zdaj se bomo spet lahko žogali.«

* Hotel je reči »v defektnem«.

Petjka se je ozrl. Saj res! Drv ni bilo več! Dvorišče je bilo od kota do kota prazno.

»Saj res!« je dejal. »Zdaj se bomo spet lahko žogali!«

Vso noč ni spal. Tuhtal je. Zgodaj zjutraj se je oblekel in odšel na dvorišče.

Bilo je še mrzlo, megleno. Dišalo je po sveži zemlji. Onstran zidu v topolih so vreščale srake.

Zeblo ga je. Splazil se je k ograji in se ozrl v okna. Šipe so se bleščale rožnato in medlo svetlikale kakor voda v majhni reki. Za okni je bilo vse mirno.

Plazil se je ob ograji in iskal vejico. Ni je bilo več. Povsod so ležale trske in zdrobljeno lubje.

Vejica je bila izginila. Toda kraj ure je našel lahko.

Stal je ob ograji in se razgledal:

»Tam je sedel vzgojitelj in čital knjigo. Tam-le so se igrali otroci. Tu sem bil jaz...«

Ozrl se je, sédel na zemljo in začel s klinom razkopavati zemljo. Izkopal je za komolec globoko jamo in segel vanjo. Res: prsti so zadeli ob spolzek zavojček.

Naglo ga je izpulil, zaprl dlan in vstal. Potem je nasul trsk v luknjo in naglo odšel v hišo.

Na hodniku se je usedel na okensko polico, se oddahnil in razvezal cunj.

Zlato ni izgubilo nič svojega sijaja v tem dolgem času. Prav kot takrat mu je žarelo solnce na dlani. Le manjša se mu je zdela ura. Lažja. Tako lahka je bila... Čudno to.

Ves se je zamislil in zdrznil.

Položil je uro na uho. Nič glasu. Odprl je pokrovček. Ura ni šla.

Kazalci so kazali dvajset pred osmo.

To je bilo še bolj čudno.

»Kako je to mogoče?« je premišljal. »Toliko časa je preteklo. Celo leto je preteklo, ura pa se niti za eno uro ni premaknila?«

Nenadoma je planilo solnce skozi šipe. Prestrašil se je in vtaknil uro v žep.

Pri tej priči je postala težja. Povesila mu je žep in ga tiščala na nogo.

Petjka je šel po hodniku. Nasproti mu je prišel Rudolf Karlič. Smehljaj se je. Solnce se je poigravalo na njegovi beli halji. V rokah je imel kovaške klešče.

»Oho!« je rekel. »Dobro jutro! Stopi z menoj, greva kurit! Greš?«

»Ne! Moram v shrambo — tehtat kruh.«

Odšel je v shrambo.

(Konec prihodnjic.)

Kaj je marksizem

Ekonomistični glavni pojmi

1. Ekonomske razmere

V nadaljnjem bomo obrazložili in premostrili posameznosti teorije same. Za izhodišče nam bo služil znameniti sestav o materijalističnem pojmovanju zgodovine, ki ga je napisal Marx v uvodu h kritiki politične ekonomije. Sicer imamo obširnejše razprave o tem tudi v Marxovem spisu »Nemška ideologija«, vendar pa se bomo držali onega teksta, ki smo ga že objavili, ker je bil napisan v dobi, ko je bil Marx kritično že dozorel. Navesti hočemo le še sledeče, kar je napisal Engels v zelo kratki obliki:

»Materijalistično pojmovanje zgodovine sloni na stavku, da je produkcija in mimo produkcije izmenjava njenih produktov temelj vsega družabnega reda; da se v vsaki zgodovinsko nastopajoči družbi ravna razdelitev produktov, in ž njo socialna delitev v razrede in stanove po tem, kaj in kako se producira in kako se producirano izmenjava. Po tem je iskati zadnje vzroke vseh družabnih izprememb in političnih prevratov ne v glavah ljudi, v njihovi uvidevnosti v večno resnico in pravičnost, marveč v izpremembah produkcijskega in menjalnega načina; zadnje vzroke tedaj ni iskati v filozofiji, marveč v ekonomiji dotične epohe.«

Kaj je torej ta ekonomija ali, kakor pravi Marx, ta ekonomska struktura družbe, ki je podlaga, realna baza, temelj vseh ideologij? Ekonomija ali ekonomska struktura družbe se ustvarja s celoto njenih produkcijskih razmer, ki jih Marx in Engels tudi navadno imenujeta ekonomske ali materijelne razmere. Tako dobimo prvo nalogo, določiti pojem ekonomskih razmer. Navadno smatrajo ta pojem za glavni pojem materijalističnega pojmovanja zgodovine; to tudi je, vendar pa ni, kakor posebno smatrajo nasprotniki marksizma, ta pojem sam za sebe in ni duševnim razmeram strogo nasproten. Tega pojma bi brez pojma družabno delujočega človeka niti ne mogli stvoriti. Na ta način pa stopi v središče teorije delovni človek.

2. Zmota ekonomske postvaritve.

Po skoro splošnem naziranju nasprotnikov marksizma imajo ekonomske razmere popolnoma stvarni značaj. V tem se posebno usodno kaže učinek materijalistične interpretacije marksizma. Materijelne razmere zgodovinskega razvoja postanejo resnično nekaj čisto materijelnega, tuja jim je vsaka duševnost in naravno je potem, da se lahko sklepa, da je zgodovina pust mehanizem, v katerem je vse dejanje in početje ljudi gnano le od naravnih ekonomskih sil. Na ta način seveda lahko postane potem čudaško naziranje, da je s stališča marksizma prav za prav nedosledno, če postavlja socialne cilje ali socialne ideale in da je še posebno nesmiselno vršiti politično agitacijo in socialistično prosvetno delo za to, da se premaga kapitalistična družba in upostavi socialistična. Kajti, če mora ekonomski razvoj že sam po sebi ustvariti socializem iz kapitalizma, čemu naj se potem še proletarijat za isti cilj trudi in zakaj naj ne bi bil raje mirni opazovalec tega za njegove želje delujočega mehanizma?

3. Poosebljenje ekonomskih razmer.

Že ta nevezana konsekvence, ki pa jo vkljub temu z vso resnostjo očitajo marksizmu kot notranji nesmisel njegovega nauka, nam kaže, da je nemogoče smatrati ekonomske razmere le za stvarne faktorje. To postane tudi takoj jasno, če ugotovimo, kaj so prav za prav ekonomske razmere. Ekonomija je grška beseda za izraz gospodarstvo in ekonomske razmere so torej razmere gospodarstva, gospodarske razmere. Kaj pa je gospodarstvo? Na to odgovori vsaka ekonomska knjiga: gospodarstvo je smiselno udejstvovanje ljudi skrbeti za pokritje potrebščin ob dani količini dobrin. To udejstvovanje pa obstoja v glavnem v delu, s katerim se ustvarjajo, producirajo za preživljanje potrebne dobrine. Po tem so gospodarske razmere v prvi vrsti delovne razmere ali produkcijske razmere ljudi in za tem razmere, v katerih se producirane dobrine med njimi razdeljujejo. Tako pridemo do prvega glavnega rezultata, katerega, če tudi je tako samo po sebi umljiv, še vedno ne morejo doumeti mnogi nasprotniki materijalističnega pojmovanja zgodovine: Ekonomske razmere niso stvarnostne, marveč so človeške razmere.

Pri gospodarskih ali ekonomskih razmerah, če tudi jih velikokrat označujejo za materijalne razmere, vendar ne gre za socialno materijo, marveč povsod za socialnega človeka. Zato pravi tudi Marx takoj ob početku: v družabni produkciji sklepajo ljudje nujna, od njihove volje nezavisna razmerja, produkcijska razmerja. Pri tem omejitev glede volje ne pomeni, da ta vloga ne igra nobene vloge, marveč le, da si teh produkcijskih razmerij ne morejo poljubno izbirati.

4. Poduševljenje ekonomskih razmer.

Če še dalje analiziramo baje stvarnostni značaj materijalnih in ekonomskih razmer, doženemo še sledeče dejstvo, ki ga večinoma že manj upoštevajo in v njegovih konsekvencah uporabljajo. Če so namreč ekonomske razmere le človeške razmere, tedaj so istočasno in bistveno duševne razmere, to se pravi, one vsebujejo vedno neko smiselno udejstvovanje ljudi. Če izhaja torej marksistična teorija iz tega, da so ekonomske razmere one, ki v zadnji vrsti določajo zgodovinski razvoj, je s tem istočasno rečeno, da ne naslanja zgodovinskega razvoja na nekaj, kar je popolnoma tuje vsaki duševnosti. Marksistična teorija torej ne trdi, da je zgodovina odvisna le od čisto stvarnega elementa, marveč jo gradi nasprotno na duševne razmere, namreč na skupnost onih elementarnih življenskih razmer, ki streme za tem, da ljudje krijejo svoje življenske potrebščine.

Ravno to točko je Marx v razpravi »Nemška geologija« s posebno jasnostjo in energijo poudaril. V »Nemški ideologiji« je namreč uporabljal Marx že drugo terminologijo, kakor pa jo je uporabljal kasneje, ko je precej operiral z izrazi filozofskega jezika, dočim je kasneje vsled študija nacionalno gospodarske literature Francozov in Angležev to svojo terminologijo precej izmenjal. Seveda pa ne sme nihče misliti, da spada nemška ideologija še med nerazvite stopnje marksistične teorije. Proti temu govori pred vsem vsa vsebina spisa, ki prvič jasno obrazloži materijalistično pojmovanje zgodovine. Dalje pa moremo tudi iz kasnejših Marxovih spisov navesti mesta, ki v glavnem tudi po besedilu, vedno pa po smislu odgovarjajo razpravi v »Nemški ideologiji«.

Vidimo, da je Marx to duševno udejstvovanje v gospodarskem procesu napravil naravnost za ločilnico med človekom in živaljo. On piše: »Človeka moremo ločiti od živali po zavesti, po veri in po čemurkoli hočemo. Oni sami se prično ločiti od živali, kakor hitro začno producirati svoje življenske potrebščine. Korak, ki je utemeljen v njegovi telesni organizaciji.«

Tako pridemo do spoznanja, da je predpogoj za razumevanje materialističnega pojmovanja zgodovine spoznanje, da so ekonomske razmere po Marxu duševne.

Rudolf Golouh:

Tomaz More

Če se ne motimo, ga je letos katoliška cerkev proglasila za svetnika. Tega sicer ni zaslužil, ker so bili njegovi nazori v strogem nasprotju z mnogokaterimi nazori cerkve. In končno, saj je bil dovolj kaznovan s tem, da so mu odsekali glavo. Ali znano je, da se zna katoliška cerkev spretno prilagoditi. Ona je sicer vzlic vsemu lahko Tomažu Moreu, temu velikemu angleškemu kanclerju, hvaležna. Še bolj mu je pa lahko hvaležno zavedno delavstvo, ki šteje v njem enega svojih največjih mislecev in predhodnikov.

Tomaž More se je rodil leta 1478, umrl je pa leta 1535. Umrl je v zloglasnem londonskem stolpu — angleški srednjeveški ječ —, kjer so mu na ukaz Henrika VIII. odsekali glavo in jo potem vrgli kot nepotrebno pritlikino na most ob stolpu, da so jo lahko Londončani nekaj dni po svojem okusu občudovali. Iz tega lahko sklepamo, da niso bili niti demokratični Angleži napram svojeglavim glavam posebno obzirni in rahločutni. Škoda je vsake modre glave, glave Tomaža Morea pa še posebno.

Ko je Henrik VIII. zasedel angleški prestol, je Tomaž More pozdravil njegovo intronizacijo z navdušenim spevom. Takrat pač ni mogel še slutiti, da ga bo novi kralj prikrajšal za celo glavo. Toda tudi Henrik VIII. ni mogel vedeti, da se bodo stvari tako čudno razvijale in da bo njegovo prijateljstvo s Tomažem Moreom končalo tako klavrno. Zgodovina prekipava absurdnosti in ironije.

V resnici je bil Henrik VIII. zelo hvaležen Tomažu Moreu, bil je celo nanj ponosen. Zaupal mu je mnoge zelo delikatne državne posle, nagradil ga je z velikimi častmi. Poslal ga je najprej v Francijo in na Flamsko, da uredi odnošaje Anglije do obeh držav. Imenoval ga je nato za vrhovnega pravnika, in ko je na tem mestu izvršil mnoge znamenite reforme, za državnega podzakladničarja, nato za predsednika zbornice, in čez nekaj let, po smrti Wolseya, za glavnega kanclerja Anglije. Več mu ni mogel nuditi in More ni imel očitno povoda se pritoževati nad svojim velikim prijateljem.

Če bi bil Henrik VIII. eden tistih mož, ki jim je zakonskih izkušenj s prvo ženo dovolj, bi bilo najbrže veliko prijateljstvo med Henrikom in Moreom trajalo neskaljeno do groba in dalje. Toda Henriku se je hotelo še drugega zakona, in sicer z lepo svojo ljubico, Ano Boleyn. Da poroči Ano, se je hotel ločiti od svoje žene. Zato se je obrnil v Rim po dispenso. Papež se je odločno zoprstavljal in More, ki je bil sam vnet katoličan, mu je dal prav. Tu sta šla prijatelja gladko narazen.

»Cherchez la femme?« Kaj še! Moreu ni šlo najbrže ne za zakonito in ne za nezakonito kraljevo ženo. Po sredi so bile težje stvari.

Luteranstvo je že prehajalo iz Nemčije v druge države. V Angliji je pridobivalo bolj in bolj na terenu. More, zvest katoličan, je smatral, da se mora na vsak način in z vsemi sredstvi zatreti v Angliji vsak začetek luteranstva. Napovedal je boj nositeljem novega pokreta, bil je v njegovem zatiranju do skrajnosti neizprosni. More, ki je bil po značaju mil in plemenit, je v borbi proti luterancem pokazal nepričakovano trdoto. Njegov srditi spis: »Obramba sedmih svetih zakramentov«, je silovit dokaz njegovega fanatičnega nasprotovanja luteranski reformi. Bil je vendar dovolj moder mislec in državnik, da se ne bi zavedal, da se s samim zatiranjem ne opravi dosti. Skušal je izvesti kolikor mogoče hitro neke radikalne izpremembe v angleški zakonodaji in v angleškem življenju, da vzame luterancem veter z jader. V ta čas spadajo mnoge znamenite angleške reforme. Henrik VIII. je podpiral nekaj časa svojega kanclerja v borbi proti luterancem, njegov spor s papežem radi zakona z Ano Boleyn in nasveti Tomaža Cromwella so ga odtujili kanclerjevi politiki.

Cromwell je hodil očitno Moreu v zeljnik. Cromwell je svetoval kralju, da naj se odreče jurisdikciji rimske hierarhije in naj se proglasi za poglavarja angleške cerkve. Njegovi dvori bi mu potem priznali pravnoveljavnost ločitve s prvo ženo in zakona z drugo. Kralju so bili končno nasveti Cromwella bolj simpatični kot nepopustljivo zadržanje njegovega kanclerja. Saj je mogel s tem ubiti takorekoč dve muhi obenem. Utrditi svoj položaj kot poglavar države in cerkve in doseči ločitev zakona. Sledil je nasvetom Cromwella in okrenil, s proglasitvijo samostojnosti angleške cerkve od Rima, obraz angleški zgodovini. Anglija se je odtegnila vplivu Rima. Rim je bil poražen, ž njim Tomaž More.

Skušal se je vzdržati v sedlu s tem, da se je kot kancler omejeval zgolj na pravne zadeve in na reorganizacijo sodstva. Kralj je medtem izposloval zase od univerz v Cambridgu in Oxfordu privoljenje za ločitev. To privolitev bi moral More prečitati v parlamentu. Tega pa ni hotel storiti. Podal je raje ostavko. Cromwell je zmagal. Nasledil mu je in sankcioniral poroko kraljevo z Ano Boleyn ter zahteval od vseh, tudi od Tomaža Morea, priznanje ločitve in novega kraljevega zakona. To je bilo Tomažu Moreu preveč. Pozvan, da podpiše izjavo, je kratko odgovoril: Ne priznam in ne podpišem.

Bil je takoj zaprt in po kratkem navideznem sodnem postopanju obsojen na smrt.

Takrat so se taki posli opravili kratko s tem, da so obsojencu odsekali glavo.

Nesel jo je na morišče zelo mirno. Ni mu bilo žal glave, pač pa svoje lepe brade. Ko je že položil glavo na panj, se je je spomnil, jo z lepo, umirjeno gesto potegnil izpod vratu in rekel: »Škoda brade, da bi še njo odsekali. Ona je čisto nedolžna!«

* * *

Rekli boste: »Kaj se vse to socializma in predhodnikov socializma tiče?« Počasi. Veliki kancler Henrika VIII. ni bil samo državnik in katolik. Bil je tudi mislec, humanist, bil je eden največjih duhov svojega časa. V Italiji se začena renesansa s sv. Franciškom, v Angliji z Moreom.

More je bil kot državnik reformator, kot pisec pa še mnogo več. Kot pisec je bil socialist.

More je mnogo pisal, njegovo glavno delo je pa knjiga »Utopie«. S to knjigo si je zagotovil večno hvaležnost vseh razlaščenih in teptanih.

V tej knjigi si More predstavlja v snu otok v obliki nove lune. Na tem otoku živi srečen narod v štiri in petdesetih velikih mestih, v popolni politični in gospodarski enakopravnosti. Vsi delajo in vsi produkti se delijo enako med vsemi prebivalci tega srečnega otoka. Organizacija dela in življenja, kakor si jo More zamišlja v tej svoji imaginarni državi, odgovarja popolnoma modernim socialnim nazorom o organizaciji človeške družbe. V tej njegovi idealni državi — »Utopie« — niso samó odstranjene vse razredne razlike, najpopolnejša enakopravnost vlada tudi med možem in ženo. Sploh, ni panoge družabnega, socialnega in moralnega življenja, katere bi More v tej svoji knjigi ne omenil. Vsi problemi m o d e r n e g a znanstva, politike, gospodarstva, sociologije, reorganizacije človeških odnošajev so v njej razloženi s tako prodirljivostjo, kritičnostjo in sodobnostjo, da je čitatelju le težko verjeti, da je bila ta knjiga spisana pred tolíkimi stoletji! Ta knjiga je obenem tudi najstrašnejša in najradikalnejša obsodba družabnih razmer njegovega časa. More si ni zamislil svoje idealne države le zato, da pokaže, kakšna bi morala biti pravična, interesom splošnosti služeča država. Socialna pravičnost, izvirajoča iz gospodarske enakopravnosti, je zanj predpogoj pravične države. Opisujejoč življenje v »Utopiji«, je kazal obenem na krivičnosti in absurdnosti obstoječega družabnega reda. Za Morea pojem o razrednem nasprotstvu ni bil še znan. Toda v Moreovi knjigi ga že najdemo jasno izraženega.

»Utopie« je izmed vseh spisov socialne in državne vsebine, od Platónove »Države« dalje, najpopolnejše delo te vrste. V pogledu na obstoječe krivične razmere in na potrebo novega reda, presega, z ozirom na jasnost nazorov, prodirljivosti v ekonómsko strukturo družbe, v mehanizem in funkcijo države, mnogokatera podobna dela nam mnogo bližjih časov. Naravno, da je dvignila v učenem svetu svojega časa veliko hrupa in da se je o Moreu in o njegovi znameniti knjigi ustvarila polagoma cela literatura. V Angliji se po Moreovi usmrtitvi ni smela nekaj časa sploh razpečavati in čitati. Reakcionarni sodobniki Morea so skušali izpodbijati Moreove nazore z izgovorom, da je More vse to napisal iz jeze na ljudi in na razmere svojega časa v Angliji. Knjiga je pa medtem delovala dalje, prevedena je bila v več jezikov, polagoma je vendar zmagalo spoznanje, da je bila ta izredna knjiga te izredne zgodovinske osebnosti prvi klic in prvo dalekovidno spoznanje nekega novega časa. Nova misel, ki je dobila toliko stoletij kasneje svoj prvi — ne poslednji! — izhod v francoski revoluciji, je začela dozorevati iz podzavesti ljudskih mas v določeno, po velikem duhu zasluteno, utemeljeno in oblikovano misel.

Tomaž More spada med najznamenitejše socialistične utopiste. Po njegovi knjigi se je prav za prav vzela ta beseda kot ožnačba za vse empiristične predhodnike socializma do njegove znanstvene utemeljitve. Ogromen je bil vpliv Moreovega spisa na dozorevanje socialne misli. On je bil morda realnemu socializmu najbližji. Ob zibelki renesance, ki je otvorila novo silno človeško dobo, ki ni še zaključena, ki sedaj šele stopa v svoj najvišji sijaj, — je stala Moreova »Utopie«.

Veliko smo dolžni vsem takozvanim socialističnim utopistom, kajti vsi ti veliki predhodniki socialne misli so prvi krčili pot socialnemu spoznanju in modernemu pojmovanju socializma. Oni so nabirali skozi stoletja gradivo, na podlagi katerega se je formiral in formuliral znanstveni socializem Karla Marxa.

Čeprav je More zašel med svetnike, — je naš!

Novi društveni in zborovalni zakon

V Službenih Novinah od 19. 9. t. l. je bil razglašen in je s tem stopil v veljavo novi zakon o društvih in zborovanjih. V splošnem se o njem lahko reče, da popolnoma odgovarja osnovam in smerem državne politike, ki se je inavgurirala z ukrepi od 6. januarja 1929.

Že nova ustava je obljubila državljanom pravico združevanja in zborovanja — v mejah zakona. Ta zakon je torej sedaj izšel. Potrebno je, da delavstvo in zlasti funkcionarji strokovnih, kulturnih in drugih društev poznajo predpise novega društvenega in zborovalnega zakona, ne samo zaradi tega, ker gre pri tem za eno najvažnejših državljanskih pravic, temveč tudi zaradi tega, da se pri svojem društvenem delovanju izogonejo neprilikam ali celo kaznim.

Tudi novi zakon — kakor prejšnji avstrijski društveni zakon — razlikuje politična in nepolitična društva. Za politična društva ustanavlja drugačne predpise kakor pa za nepolitična. To razlikovanje društev je v prejšnjih časih v praksi delalo težave, ker je težko določiti, kdaj je društvo politično in kdaj nepolitično. Novi zakon pa je preko te težkoče prešel na ta način, da je prepustil notranjemu ministru, da po lastnem izprevidu odloča, ali je neko društvo politično ali ne.

Nepolitična društva

Glede nepolitičnih društev veljajo v splošnem slični predpisi, kakor so se v Sloveniji uporabljali doslej.

Novo društvo se ustanovi tako, da najmanj trije predlagatelji predlože banski upravi pravila nameravanega društva v 5 izvodih. Ako banska uprava v **6 tednih** (doslej v enem mesecu) ustanovitve društva ne prepove, je novo društvo pravoveljavno ustanovljeno.

Kakor doslej, je treba člane novoizvoljenega odbora prijavljati političnemu oblastvu I. stopnje (to je sreskemu načelstvu oziroma policijski upravi).

Nova je pa določba, da mora tudi vsako nepolitično društvo **voditi poseben spisec vseh svojih članov, ki ga mora politični oblasti na njeno zahtevo dati na vpogled.**

Društvenih skupščin se smejo udeleževati samo društveni člani in imenoma povabljeni gostje. Odbor mora vsako društveno skupščino prijaviti političnemu oblastvu I. stopnje najmanj 48 ur preje z navedbo kraja, časa in dnevnega reda. Politično oblastvo sme prepovedati društveno skupščino ali pa (kar je novo) samo **posamezne točke dnevnega reda**, če nasprotujejo društvenim pravilom ali zakonu. Na vsako skupščino sme poslati svojega predstavnika. Tudi ima pravico zahtevati **vpogled v zapisnike o društvenih skupščinah in odborovih sejah** (Novo!). Novo je tudi, da sme oblastvo razveljaviti **tudi posamezne sklepe dru-**

štvenega odbora ali občnega zbora. Dôselej je smelo oblastvo razpustiti društvo, ki je kršilo zakon ali pravila, ni pa smelo posegati v njegovo delovanje in razveljavljati njegovih posameznih sklepov.

Zoper vse odredbe političnega oblastva prve stopnje (sreskega načelstva ali pol. uprave) je dopustna pritožba na bansko upravo. Pritožba pa nima odločilne moči.

Važno je vprašanje, ali je treba tudi odboroze seje prijavljati 48 ur poprej. Dasi zakon glede tega ni popolnoma jaseu, vendar se mora zaključiti, da odborovih sej ni treba prijavljati, ker jih pač ni smatrati za društvene skupščine in ker ima itak oblastvo pravico do vpogleda v zapisnike o odborovih sejah.

Pač pa se društvena predavanja smatrajo za društvene skupščine in jih je treba prijavljati. Za društvene veselice in zabave pa veljajo samo običajni policijski predpisi.

Politična društva in politične stranke.

Za ustanovitev političnega društva je potrebno dovoljenje notranjega ministra. Po zakonu samem so pa nedopustna politična društva, ki bi imela verski, plemenski ali pokrajinski značaj, dalje društva, ki bi imela namene, protivne narodnemu edinstvu, celini države ali pa sedanjemu državnemu in družabnemu redu. Društev s takimi nameni niti notranji minister ne sme dovoljevati.

Novo so pa določbe o reglementiranju političnih strank. To snov je novi zakon obdelal na docela originalen način. Za ustanovitev politične stranke je potrebno, da **najmanj 100 predlagateljev** predloži notranjemu ministru statut in program nove stranke. Nobena stranka ne sme imeti verskega, plemenskega ali pokrajinskega značaja ali namenov, protivnih narodnemu edinstvu, celini države ali obstoječemu državnemu ali družabnemu redu. Če notranji minister najde, da nova stranka ni v nasprotju s predpisi zakona, izda najprej **predhodno dovoljenje** (predkoncesijo) za ustanovitev stranke. Ta odlok se objavi tudi v Službenih Novinah.

Nato smejo ustanovitelji pričeti z nabiranjem članov in z organiziranjem stranke v posameznih okrajih. Vsak novi član mora, če hoče pristopiti, **podpisati pristopno izjavo**. Ko ustanovitelji stranke na ta način v vseh srezih v državi, ki jih je 368, ustanove okrajne organizacije, ki obstoje iz najmanj 60 pravilno sprejetih članov, predlože dokazila o tem notranjemu ministru, ki nato v teku 2 mesecev izda končni odlok, ali dovoljuje ustanovitev nove stranke ali ne.

Če stranka krši zakon, svoj program ali pravila ali če po številu svojih članov ne odgovarja več pogojem, ki so potrebni za ustanovitev, jo sme notranji minister razpustiti.

Shodi in sestanki

Novi zakon razlikuje shode in sestanke (razgovore). Shodi so javni sestanki bodisi pod milim nebom ali na drugem javnem prostoru. Sestanki pa so razgovori osebno povabljenih ljudi v zaprtih prostorih. To razlikovanje pa ni važno, ker veljajo tako za shode kakor za sestanke isti predpisi. Takozvanih sestankov po § 2, ki so bili omejeni na povabljene osebe, novi zakon ne pozna.

Vsak shod ali sestanek je treba vsaj 48 ur poprej prijaviti političnemu oblastvu I. stopnje z navedbo kraja, časa in dnevnega reda. O prijavi

izda oblastvo na zahtevo potrdilo. Če oblastvo najde, da shod ali sestanek ni v skladu z zakonom, ali da je nevaren za javni red, za javno zdravje (nalezljive bolezni!) ali za bistvene državne interese, sme shod zabraniti, prepoved pa ima dostaviti vsaj 24 ur pred pričetkom nameravanega shoda ali sestanka.

Shodi pod milim nebom se smejo vršiti samo z izrecnim dovoljenjem pol. oblastva. Prijaviti jih je tudi vsaj 48 ur preje. Če se to dovoljenje ne izda vsaj 24 ur pred pričetkom shoda, se smatra, da shod ni dovoljen.

Tudi za shode ali sestanke, na katerih se razpravlja o političnih vprašanjih, je potrebno, čeprav se vrše v zaprtem prostoru, izrecno dovoljenje pol. oblastva I. stopnje. Take sestanke je prijavljati vsaj **3 dni** poprej. Če se dovoljenje ne izda vsaj 24 ur pred nameranim pričetkom, je smatrati, da sestanek ni dovoljen.

Politično oblastvo sme na vse shode in sestanke pošiljati svoje zastopnike. Za red na shodu ali sestanku je odgovoren predsedujoči, če pa tega ni, pa sklicatelj.

V cerkvah, šolah, sokolskih domovih in njihovih dvoriščih so politični shodi prepovedani.

Za kršitve zakona so predvidene policijske kazni do 5000 Din ali do 30 dni zapora. Za dejanja, kazniva po kazenskem zakonu ali po zakonu o zaščiti države, pa se krivci tudi sodno preganjajo.

*

Z uveljavljenjem tega zakona je zaključena ena faza v razvoju našega društvenega in zborovalnega prava. Pravica udruževanja in zborovanja je imela po prevratu v Sloveniji čudno usodo, ki ni zanimiva samo za poklicnega pravnika, temveč je poučna tudi za vsakega naprednega delavca. Saj je društveno in zborovalno pravo ena najvažnejših državljskih pravic.

Koj po prevratu je tedanja revolucionarna narodna vlada za Slovenijo z naredbo od 25. novembra 1918 razveljavila prejšnji avstrijski zakon iz leta 1867, ki je imel precej policijski značaj, in je uvedla popolno društveno in zborovalno svobodo. Nedopustna so bila samo društva, ki bi zasledovala namene, nasprotujoče splošno priznanim načelom npravnosti.

Popolna društvena svoboda pa je menda postala kmalu neprijetna in je bila **začasno** odpravljena z naredbo od 20. 5. 1919 — in sicer na podlagi avstrijskega (!) izjemnega ustavnega zakona iz leta 1869, ki je pooblašчал avstrijsko ministrstvo, da ob času vojne z naredbo, ki jo podpisuje cesar in ki se tudi predloži drž. zboru, za določen čas in za določeno ozemlje začasno sistirajo posamezne državljsanske pravice. Pri tem se pa niso izpolnili pogoji, predvideni v tem zakonu, ker naredbe ni podpisal tedanji regent niti ni bila predložena tedanjemu začasnemu narodnemu predstavništvu.

Ta pravna negotovost je ostala do vidovdanske ustave in še dalje. Vidovdanska ustava je sicer obljubila nov društveni in zborovalni zakon. Do tega zakona pa ni nikoli prišlo. Pač pa je vlada predložila začasno naredbo od 20. 5. 1919 v smislu prehodnih predpisov vidovdanske ustave zakonodajnemu odboru in je s tem to začasno naredbo sankcionirala.

Vendar so pa tako upravna oblastva kakor tudi sodišča do leta 1924 to naredbo čisto izgubila izpred oči in so v društvenih stvareh še naprej judicirala po bivšem avstrijskem društvenem in zborovalnem zakonu, ki je bil že leta 1918 definitivno razveljavljen.

Šele leta 1925 so sodišča zopet iztaknila naredbo iz leta 1919 in od tedaj naprej pri razsoji društvenih civilnih in kazenskih stvari ne uporabljajo več bivšega avstrijskega društvenega zakona. Politična oblastva pa so še nadalje prav do danes vztrajala na svojem napačnem stališču in so uporabljala še vedno avstrijski društveni zakon. Ta pravna zmešnjava je sedaj odstranjena, ker je novi društveni zakon ustvaril jasno situacijo.

C. J.

KNJIGE IN KNJIŽNICE

Knjige »Cankarjeve družbe« so že tiskane. Do 10. oktobra bodo zvezane, narkar se bodo začele razpošiljati. So drugi, pošljite pravočasno članarino 20 Din ali pa se vpišite pri poverjeniku, sicer bodo knjige pošle, kakor so lansko leto. Letošnje knjige so še lepše kakor lanske in nikomur ne bo žal, da si jih je naročil. Vsak »Svobodaš« naj bo član naše družbe, kajti »Svoboda« in »Cankarjeva družba« se borita z istimi sredstvi za iste cilje. (Knjige se naročajo: Cankarjeva družba, Ljubljana, Poštni predal 290.)

Človečanstvo, moderne poljske proletarske novele, poslovenil Tine Debeljak. — To je peti zvezek v izdajah »Krekove knjižnice«. Prevajalec je pravilno povedal v uvodu, ko je rekel, da so te novele »proletarske v toliko, v kolikor je snov vzeta iz življenja proletarcev in v kolikor odkriva tragiko delovnega ljudstva«. Kajti te novele niso niti zdaleka proletarske v tem zmislu, kar razumemo pod tem pojmom. Ne rišejo modernega proletarca, ki ne le trpi, ampak, ki tudi stremi po novi ureditvi človeške družbe. V pretežni večini rišejo te novele delavce, ki so sužnji tovarne in ki imajo izven tovarne za tolažbo — rožni venec. Proletariat je prišel v svojem razvoju že tako daleč, da ne zasluži več, da ga kak pisatelj opisuje s stališča usmiljenja. Nasprotno. Proletariat je v glavnem toliko razvit, da lahko samo pomiluje pesnike in pisatelje, ki rišejo njegovo tovarniško delo, njegovega stremljenja in velike zgodovinske naloge pa ne poznajo. Zato te zbirke ne moremo priporočati. Priznavamo, da je slog v nekaterih novelah sijajen, toda to ne zadošča, da knjigo priporočimo delavcem. Kajti za delavca ne

moreta biti oblika in jezik več kakor ideja in vsebina. Še največ protesta izzveni iz novele »Raznašalka časopisov«.

Prevajalec pravilno želi v uvodu, naj bi slovenski pisatelji odkrili »veličino našega slovenskega ročnega delavca, fužinarja z Jesenic in premogarja iz Trbovelj, viničarja Slovenskih goric in cestarja naših cest.« Toda k temu je ta zbirka malo ali pa nič doprinesla. V ta namen je že bolj vzeti v roko n. pr. Cankarjevega »Hlapca Jerneja« in »Kurenta«. —r.

Dobre knjige »Nolita«. V Beogradu obstoja Izdajateljsko podjetje »Nolit« (Knjeginje Ljubice 28), ki je izdalo doslej že 11 del, ki jih štejem lahko med najboljša in najsposobnejša v svetovni književnosti. So to: Ludwig Renn: Rat (vez. Din 55.—, kart. Din 35.—); Sinclair Lewis: Dr. Arrowsmith (85.—, 55.—); André Baillon: O jednoj Mariji (50.—, 30.—); Upton Sinclair: Metropola (50.—, 30.—); Upton Sinclair: Menjači (50.—, 30.—); E. M. Remarque: Na zapadu ništa novo (razpr.); Stijn Streuvels: Sluga Jan (50.—, 30.—); Jack London: Kralj Alkohol (50.—, 30.—); Sinclair Lewis: Mis Claire (50.—, 30.—); Isak Babelj: Odesa — 6 povesti (50.—, 30.—); Egon Erwin Kisch: Raj Amerika I. in II. (100.—, 60.—). Pripravlja se novo delo M. Krležje: Gnjile naranče. Vsa ta dela so izdana v zelo okusnih izdajah in jih vsem priporočamo. —on—

»Literatura.« Prejeli smo 3. štev. I. I. za mesec september mesečnega časopisa za vsa kultura vprašanja v hrvatskem jeziku »Literatura«, ki mu je urednik znani levičarski pisatelj Stevan Galogaža. Ta številka ima med drugim sledečo vsebino: črtico »Napad« ruske pisateljice Lidije

Sejfuline, katere roman »Virineja« je pravkar izšel v prevodu Mileta Klopčiča v chicaški »Prosveti«, dalje članke dr. Oswalda Flamma: Velike flote, Uptona Sinclairja: O Šekspiru, Maksima Gorkega: Pismo iz Sorrenta, Lefa: Ideološki Mirogoj ter pregled Panorama. Je tu še po ena slika Heinricha Zilleja, Steffi Kohla, Lagiera Bruna, ter fotografije in portreti Gorkega, Remarqu in Ehrenburga. Številka ima 32 strani male osmerke. Letna naročnina Din 72, polletna Din 36.— Uredništvo in uprava v Zagrebu, Gunduličeva 47. Priporočamo. —on-

Kamnarjev Jurij. (Spisal France Seljak. Mohorjeva knjižnica 38. Celje 1931. Založila Družba sv. Mohorja. Str. 227.) — Ljudska, delno socialna povest. Znan slovenski pisatelj se je tu skrnil za psevdonom, pa nam podaja sliko iz življenja naših ljudi tam od Nabrežine do Devina. Sin nabrežinskega kamnarja in vnuk ribiča po Jadranu, se bori z očetovo in dedovo krvjo... Ribič ali kamenar? Zajame ga vojna, ki jo doživi v vsej krutosti, zajame ga tudi italijanska »osvojitev« teh krajev in on se bori s spomini na stare čase, z novimi razmerami, s posledicami vojne in s svojo krvjo. Končno zmaga očetova kri in fant postane kamenar. Pri vsem tem nam nudi pisatelj celo vrsto lepih slik socialnega položaja kamnarjev okrog Nabrežine, ribičev od Trsta do De-

vina, dalje nekaj drastičnih slik vojnega barbarstva, ko se je »zver prebujala« v človeku, pa tudi malo vidimo razmere v naših, zdaj italijanskih krajih. —on-

Week-end. (Tehnika življenja v prirodi. Spisal Miroslav Zor, učitelj in načelnik Dravske župe skavtov in planink. — Ljubljana 1931. Založba Kleinmayer & Bamberg. Str. 76.) — Z besedo »week-end«, doslovno prevedeno »konec tedna«, nazivamo odpočitek po delu v prosti naravi, zlasti odpočitek v soboto popoldan in v nedeljo. Več načinov tega odpočitka je: izleti, potovanja, bivanje v naravi, taborjenje, kopanje itd. V tej knjižici nam pisatelj navaja prav nazorno pripomočke in način za čim boljše izkoriščanje takega časa, da bo nam vse čim bolj koristno in da bo bivanje v naravi čim prijetnejše in ugodnejše. To vidimo že iz nazivov posameznih odstavkov: Beseda o izletih; način week-enda; oprema; šotori in kolibe; notranja oprema šotora in tabora; ognjišča, kurjenje in kuhanje; mrzla in topla hrana; pečati kulture; o zdravstvu; gozdna modrost; skavtski tabor kot primer organizacije društvenega taborjenja. Vse navedbe težijo za tem, da bo čas, prebit v naravi, čim lepši in vsled tega priporočamo to delo nele vsem izletniškim odsekom naših društev in Prijateljem prirode, nego tudi vsem posameznikom, ki hodijo mnogo v naravo. —on-

DRUŠTVENO ŽIVLJENJE

Kongres zveze »Svoboda« se bo letos vršil po sklepu zadnje seje centrale v nedeljo 13. decembra v Ljubljani. Točni dnevni red se bo še objavil. Na predvečer 12. decembra je nameravan velik pevski koncert, na katerem bi nastopili pevski zbori »Svobode« iz Celja, Maribora, Hrastnika, Jesenic in Javornika. V novemberski številki bo objavljen definitivni spored vseh svečanosti in prireditiv.

Ljubljana. — Ljubljanska »Svoboda« bo jeseni začela z živahnim vsestranskim delovanjem. Od oktobra dalje bo priležala vsakih 14 dni prosvetne večere s skioptičnimi predavanji in godbo. Vso zimo se bo vršil splošni izobraževalni tečaj s sodelovanjem strokovnih organizacij. Delavski oder bo uprizoril Cankarjevega »Jakoba Rudo« in Čufarjevo »Tragedijo v kleti«.

Mariborska podružnica »Svobode« bo začela v jeseni zopet z živahnim kulturnim delom. Na zadnji seji je bil sprejet obširen program, ki ga bo skušal odbor v zimski sezoni uresničiti. Tudi letos se bodo vršila vsako sredo, počenši s 7. oktobrom, redna predavanja in sicer izmenoma s skioptičnimi slikami in brez njih. Predavatelji so že določeni, prav tako tudi predavanja, ki bodo obsegala vse, kar more delavca in delavko zanimati. Naslovi predavanj in imena predavateljev bodo zmeraj pravočasno javljeni v »Delavski Politiki« in v »Volkstimme«. Vsem sodrugom toplo priporočamo, da obiskujejo naša predavanja, da zanje agitirajo in da pripeljejo nanje tudi svoje prijatelje in znance.

Prav tako se bo tudi letos vršil **teoretični tečaj**, počenši z novembrom vsak ponedeljek ob 8. uri zvečer. Na tem te-

čaju se bodo obravnavali razni marksistični problemi in sicer v obliki proste diskusije. V tečaj vabimo zlasti mladino, ki naj ne zamudi ugodne prilike, da se izobrazbi. Prijave za tečaj sprejema sodrug Prešl (blagajnik), vsak pa se prijavi lahko tudi z dopisnico, na kateri naj navede natančen naslov.

Tudi **šahovski odsek** se bo zopet oživel. Vodi ga priznani šahist s. Stupan.

Sodrug in sodružice, zavedajte se, da je v izobrazbi moč. In doumeli ga boste, postali boste dobri njegovi borci, če boste redno obiskovali naše kulturne prireditve in se pri njih aktivno udeleževali. In nihče naj ne prihaja sam: dolžnost zavodnega »Svobodaša« je, da agitira za naše prireditve tudi med drugimi sotrpini. — Odbor.

Zagorje ob Savi. — Naša podružnica se je začela prav pridno gibati. V nedeljo 13. sept. je bilo dobro obiskano predavanje s. Teplý-ja. Dramatični in tamburaški odsek imata svoje redne vaje. Ustanavlja se tudi sportni klub.

Guštanj. — Tukajšnja »Svoboda« bo začela z igrami in z nastopi tamburaškega zboru. Poleg tega redno posluje njena knjižnica, Delavska mladina, delaj vztrajno v svoji kulturni organizaciji!

Delavsko kulturno gibanje in Strokovna komisija. V svojem tajniškem poročilu za dobo od 5. II. 1928 do 30. VI. 1931 poroča v 14. poglavju na str. 14 pod gornjim naslovom Strokovna komisija za Slovenijo o svojem kulturnem delovanju. Pravi, da je bilo že na njenem I. kongresu sklenjeno, da je treba posvečati pažnjo del. kult. gibanju in vzgajati delavstvo. Strokovna komisija se z vso vneto udeležuje delovanja »Svobode«. Poročilo obžaluje, da se kulturni davek ni dal pač tako izvesti, kakor je bilo sklenjeno, vendar ugotavlja, da je Strok. komisija po svoji moči pomagala širiti kulturno glasilo »Svobodo« in sodelovala pri ustanovitvi in razširjenju Cankarjeve družbe. Poročilo zaključuje s sledečimi besedami: »Razmere, v katerih živimo, doka-

zujejo vedno bolj jasno, da je nujna potreba in dolžnost strokovnih organizacij, da svoje člane kulturno izobrazujejo, da jih silijo k sodelovanju v kulturnih akcijah.« Te besede Strokovne komisije toplo pozdravljamo, želimo pa, da se strokovne organizacije pobrigajo, da postanejo te besede tudi — kri in meso! -on-

Delavske strokovne organizacije in delavsko prosvetno delo. Marsikateremu našemu čitatelju bo še v spominu članek »Pomen strokovnih organizacij za delavce in nameščence« v lanski prvi številki »Svobode« str. 10—11. Spominjal se bo najbrž tudi viharja, ki ga je povzročil stavek »Noben delavec ne more biti član »Svobode«, če ni član strokovne organizacije« iz tega članka (str. 11) v jeseniški podružnici »Svobode«, da so nekateri odborniki demisionirali in celo izstopili iz »Svobode« (glej »Svobodo« 1930, str. 90). Delegatom občnega zboru »Svobode«, centrale v Ljubljani, bo morda v spominu še tudi besedni dvoboj, ki se je razvil o delovanju jeseniške »Svobode« na tem zboru. A po preteku kratke dobe pa že čitamo v našem listu v zadnji številki (str. 334), da so organizirani delavci sklenili, da žrtvujejo mesečno po en dinar za svojo prosveto, ki jo bodo gojili v okviru »Svobode«. Poleg rednih članskih prispevkov članov »Svobode« bodo nudili jeseniško-javorniško-dobravski kovinarji za svojo izobrazbo letno 14.400 Din. In poleg tega so sklenili, da bodo nudili svoji godbi mesečno 2 Din ali letno 28.800 Din. In to, da bo godba lahko služila svojim namenom, da bo lahko ostala delavska in zvesta svojim načelom. Da ji ne bo treba delati nikomur tlake.

Vse to so sklenili ti kovinarji. 43.200 Din letno na prostovoljnih prispevkih bo delalo čudeže! Prepričani smo, da bo ta žrtev za izobrazbo in prosveto desetero povrnjena. Jeseniški kovinarji vedo, kaj jim je njih kulturna organizacija že doslej nudila in zato jo znajo ceniti. Želeli bi mnogo, mnogo posnemanja povsod, kjer žive naši delavci.

-on-

Delavska žena! V kateri organizaciji so Tvoji otroci?

DRAMATIKA

Osrednja oblačilnica in izposojevalnica za diletantске odre v Ljubljani. Pisatelj in kritik Frigid-Mrzel pričbuje v »Jugoslovanu« z dne 5. sept. t. l. razgovor z ravnateljem drame Pavlom Golio. Po obvestilu o repertoarju za sezono 1931/32, o ansamblu in drugem omenja ravnatelj drame, da bi bilo dobro uvesti proti koncu seziye, ko na pomlad nastane v Ljubljani nekako kulturno mrtvilo, redna gostovanja ljubljanskega gledališča po Sloveniji in pozivlja k sodelovanju pri tem vse. Nato pa govori o razmerju ljubljanskega teatra do podeželskih odrov in sporoča sledeče:

»Z odri na deželi že imamo nekaj stikov in upamo, da se bo to razmerje razvilo še do večje in intenzivnejše tvornosti. S pomočjo banske uprave smo začeli pri Narodnem gledališču organizirati nekakšno osrednjo oblačilnico in izposojevalnico materiala za podeželske odre. Upamo, da bodo te stvari v kratkem toliko dozorele, da bomo mogli tem odrom postreči z uprizoritvenim materialom za kakšnih 50 iger iz domače in svetovne književnosti, in sicer za sledeča dela:

I. Cankar, Pohujšanje v dolini šentflorijanski, Hlapci, Za narodov blagor, Jakob Ruda, Kralj na Betajnovi; **Finžgar**, Divji lovec, Naša kri, Veriga, Razvaline življenja; **Leskovec**, Dva bregova; **Medved**, Za pravdo in srce; **Pregelj**, Azazel; **Novčan**, Herman Celjski; **Jalen**, Dom; **Lipah**, Glavni dobitek; **Golar**, Vdova Rošlinka; **Milčinski**, Mogočni prstan, Krpan mlajši; **Lah**, Pepeluh; **Golia**, Petrčkove poslednje sanje, Triglavska bajka, Princska in pastirček.

II. Nušič, Svet, Gospa ministrica; **Ogrizovič**, Hasanaginica; **Vojnovič**, Smrt majke Jugovičev; **Begović**, Božji človek; **Tucič**, Golgota.

III. Čapek, RUR, Stvar Makropulos; **Langer**, Kamela skozi uho šivanke, Periferija; **Jirasek**, Oče; **Mrštik**, Mariša.

IV. Gogolj, Revizor, Ženitev; **Tolstoj**, Živi mrtvec, Moč teme; **Suhovo Kobilin**, Svatba Krečinskega; **Andrejev**, Mladoletje; **A. Tolstoj**, Ljubina Srečka; **Čehov**, Striček Vanja, Crešnjev vrt.

V. Maeterlinck, Stilmondski župan; **Calderon**, Sodnik Zalamejski; **Galsworthy**, Borba; **Shakespeare**, Komedija zmešnjav; **Hauptmann**, Roza Berndova; **Schönherr**, Vražja ženska; **Schiller**, Kovarstvo in ljubezen; **Shaw**, Pygmalion; **Molière**, Namišljeni bolnik; **Goldoni**, Pri lepi krčmarici.

Naše odre oz. dramatične odseke opozarjamo na to obvestilo in jih bomo, ko bo zadeva rešena, o tem obvestili.

-on-

Dramatični odsek »Svobode« na Jesenicah je ponovil Čufarjevo ljubezensko in socialno dramo »Tragedija v kleti« (gl. »Svoboda«, št. 9-31, str. 334-335) še v nedeljo, 23. avg. t. l., ob polnoštevlni udeležbi. Z isto igro bo gostovala jeseniška »Svoboda« v nedeljo, 27. sept. t. l., pri »Svobodi« v Tržiču v Zadrुžnem domu, 4. okt. t. l., pa na Hrušici nad Jesenicami. Jeseničani pripravljajo zdaj še veseloigro »Trije vaški svetniki« in Ivana Molka tragedijo »Poročna noč« (Ius primae noctis).

-on-

DELAVSKA PESEM IN GLASBA

Ustanovitev delavske glasbene šole v Mariboru. Tukajšnja podružnica »Svobode« se je odločila razširiti svoj delovni program z uvedbo glasbenega pouka. Ka-

kor tudi je danes glasbena naobrazba privilegij boljše situiranih slojev, hoče »Svoboda« vendar napraviti poizkus in omogočiti, da bi postala glasbena kultura

lažje dostopna tudi delavstvu. — Lahko smo prepričani, da bi delavska glasbena šola marsikaterega delavskega otroka, ki skriva v sebi nadarjenost za glasbo, usposobila povzpeti se v glasbeni umetnosti do pomembnega položaja. Kako dobrodošli bi bili taki ljudje našemu pokretu, nam je treba vprašati samo naše pevske zборе, da o izžolanju do delavskega komponista niti ne govorimo. Naša »Svoboda« je torej tudi tej izobraževalni panogi posvetila potrebno pozornost. Uspešno ji je pridobiti kvalificirane učne moči (konzervatoriste), ki so pripravljene v okviru »Svobode« poučevati glasbo proti skrajno zmernemu honorarju. Zato opozarjamo vse interesente za glasbeno na-

obrazbo, bodisi da so otroci ali odrasli, začetniki ali že gojenci, da otvorijo »Svoboda« s 1. oktobrom svojo glasbeno šolo. Vsakdo, ki hoče izrabiti to priliko, naj se takoj, najkasneje pa do 30. septembra prijavi. Prijave se sprejemajo vsak torek in četrtek med 19. in 20. uro v društvenem lokalu na Slomškovem trgu št. 6-I. Mesečni prispevek bo znašal 40 do 50 Din, torej za celih 50% pod običajnimi šolninami. Za sedaj se bodo poučevali violina, klavir in harmonij, na željo pa se upelje še pouk za druge instrumente. — Sodruzi in sodružice, zanimajte se za lastno glasbeno naobrazbo, da bo mogočnejše zadonela pesem o delu.

PO SVETU

Socializem organizira vse...

Med II. mednarodno delavsko olimpiado in pa njej sledečim mednarodnim socialističnim delavskim kongresom, ki sta se vršila v drugi polovici julija t. l. na Dunaju, se je vršila celo vrsta konferenc in sestankov raznih delavskih mednarodnih organizacij, ki kažejo, kako obsega socialistično gibanje res vse panoge človeškega delovanja. Da vidimo, kako vsestranski je socializem oz. njegova organizacija, si pogledimo delno te konferen-

Socialistična šola na prostem v ČSR.

21. junija t. l. je bila otvorjena, kakor že nekaj let sem, socialistična šola v Radovu v češkoslovaški republiki. Ta šola je delo in ustanova Delavske akademije v Pragi. V lepem kraju se nudi v weekend-koloniji poleg okrepčanja zdravja še socialističen pouk. Cilj te še mlade ustanove je nuditi mladim ljudem iz delavskih, dijaških in uradniških krogov možnost združiti svoj dopust s socialistično vzgojo in izobrazbo v prosti naravi. Šole se je udeležilo 112 mladih ljudi, med njimi 84 moških in 28 ženskih. Po poklicu je bilo tu 25 uradnikov, 34 dijakov, 21 stavceev in tiskarjev, in še od 16 raznih poklicev po eden ali dva. Po organizacijah je bilo 16 članov politične stranke, 13 članov socialno-demokratske mladinske organizacije, 3 člani DTJ, 17 članov tipografske besede »Veleslavin«, 28 članov socialističnega dijaštva, 13 jih je bilo istočasno članov več organizacij, ostali so bili raztreseni po raznih strokovnih in drugih organizacijah. Po deželah je bilo 90 udeležencev iz Češke, 17 iz Moravske, 2 iz Šlezije, 2 iz Slovaške, 1 iz Avstrije.

Predavanja, ki so se letos vršila v Radovu, so imela skupno temo: »Proč s krizo.« Že iz tega je razvidno, da so bila glavno gospodarske npravi. Iz člankov in opisov, ki so jih posamezni udeleženci te socialistične šole priobčili po povratku, vidimo lahko, da je zanje pomenilo bivanje v Radovu zelo mnogo. Delavska akademija (Dělnická akademie) namerava tudi zgraditi kje v prosti naravi za take namene svoj lastni dom, ker bi bila potem možnost nuditi celo poletje dopustnikom iz študentskih, vajenskih, nameštčenskih in delavskih vrst poleg zdravega okrevanja in okrepčanja še istočasno poglobljenje v socialističnem znanju in mišljenju. —on-

Pet let dunajske strokovničarske šole.

Iz stvarne potrebe je izšla dunajska strokovničarska šola, ki je pričela s poukom v novembru 1926. leta. Preračunana je bila na tri leta in to dobo je tudi ohranila. Prve absolvente je dobila leta 1929. Pouk se vrši enkrat na teden po tri ure. Ta je napredoval od popisa dejstev k problemom gospodarstva, države, strokovnih organizacij in njihovih ustanov, zgodovine strokovnih organizacij, socialne politike, delovnega prava in delovne znanosti. Izpopolnjen je bil ta pouk s pismenimi nalogami, z gospodarskimi vodstvi, z govorniškiimi in novinarskimi vajami itd. Sploh se skuša izvesti najožje sodelovanje med slušatelji in učitelji na eni strani ter med slušatelji posameznih strok na drugi strani. Po petih letih skušenj se da reči, da se je učni načrt obnesel.

Število organizacij, ki pošiljajo svoje člane v to šolo, se je povečalo od 12 na

26 in število slušateljev od 24 na 90. Šola je absolviralo doslej v letih 1929 do 1931 71 slušateljev. Šola služi svojemu namenu izvrstno. -on-

Delavska radio-internacionala, ustanovljena pred letom dni, je zborovala 24. julija t. l. Zastopane so bile Avstrija, Nemčija, Češkoslovaška, Holandska in Danska. Vodil je konferenco predsednik poslanec Zelenka (Avstrija), tajniško poročilo je podal Zwertbrock (Holandska). Poročal je o delu tajništva v Hilversumu, o uporabi delavske radio-postaje v Hilversumu na Holandskem za mednarodne delavske razglase ter o sprejemu Švice v Internacionalo. O mednarodni izmenjavi sporeda je poročal Fritz Brügel (Avstrija); Josef L. Stern (Avstrija) je priporočal ustvaritev mednarodnega programskega urada delavske radio-internacionala; Ebél (Nemčija) je predlagal uvedbo 11. oktobra vsakega leta kot mednarodnega delavskega radijskega dneva; precejšnja debata je bila tudi o cenzuri. Zaključni govor predsednika Zelenke je prenašala delavska postaja Hilversum po svetu.

Delavskim esperantistom

vsega sveta na čast so priredili dunajski delavski esperantisti slavnosten večer v Strokovničarskem domu. Ko je zbor esperantističnih cestnih železničarjev odpel v esperantu »Internacionalo«, je govoril Kanitz nemški o pomenu esperanta za mednarodni promet ter za bratstvo in prijateljstvo vseh narodov. Ta govor je prevedel Jonas v esperanto, v katerem so pozdravili potem zastopniki 12 narodov zborovanje v esperantu. Bilj so to zastopniki Nemcev, Holandcev, Jugoslovancev (Mamon), Madžarov, Čehoslovakov, Litavcev, Fincev in Poljakov. V svojem slavnostnem govoru je naglašal načelnik avstrijske delavske esperantske zveze Simon skupno zahtevo vseh delavskih esperantistov po uvedbi esperanta v šole, za njegovo uporabo v mednarodnem dopisovanju, pri strankinih kongresih in končno priznanje njegovega pomena po strankinem tisku.

Delavska potovalna združenja so se posvetovela v četrtek in petek 30. in 31. julija t. l. Konferenco je otvoril Wimble (London) in za predsednika sta bila izvoljena Daneberg in Jenschik iz Dunaja. Podali so poročila posameznih že obstoječih delavskih potovalnih uradov. Povsod je viden lep napredek in organizacije dosegajo z izleti lepe uspehe. Tajništvo v Londonu je bilo naročeno, da razširi in zgradi informacijsko službo. Prirejena bodo tudi večja študijska družabna potovanja, katerih se bodo udeležila vsa

včlanjena združenja. Začelo se bo z izdajanjem tiskanih vodnikov za potovanja. Debate so se udeležili: **Weimann** (Berlin), **Wimble** (London), **Kögler** (Podmokly), **Freimüller** (Bern), **Klas** (Hamburg), **Kolbjon** (Kodanj), **Schulz** (Berlin), **Stern** (Dunaj), **Paul** (Praga), **Lenz** (Bern) in **Jaumaux** (Brüssel).

Organizacije za umetnostno vzgojo so se tudi posvetovale in sklenile ustanoviti mednarodno tajništvo, da se bo dosegla mednarodna izmenjava dela in izkušnji na območju socialističnega gojenja umetnosti. Razgovor, katerega so se udeležile skoro vse države, sta vodila **Leon Blum** (Pariz) in **Ellenbogen** (Dunaj); za izvrševalni odbor je bil navzoč **Vandervelde**. **Piérard** (Belgija) je imel referat. Debate sta se udeležila **Blum** in **Grumbach** (Francija), ki sta se zavzela za novi urad, enako tudi **Grimichová** (Praga). **Heinrich Schulz** (Nemčija) je govoril proti, ker bi bilo treba preje ustanoviti bolj obsežno in dalekosežno **Internacionalo vzgojnih in izobraževalnih zvez**, enako tudi **Thaller** (Dunaj), da je bila zdaj ustanovljena že delavska radijska internacionala; tako obstoja nevarnost razkosanja splošnega izobraževalnega gibanja. **Bach** (Dunaj) je odvrnil, da bi bilo treba internacionalo izobraževalnih organizacij zelo pozdraviti, ali ta bi ne odpravila potrebe po umetnostni internacionali. **Piérard** je govoril ponovno v istem smislu, enako **Ellenbogen**, ki se je skliceval na skušnjo, da bi ne bilo želeti nazadovanja socialistične umetnostne vzgoje oz. gojitve soc. umetnosti v okviru splošnega izobraževalnega dela. Končno je bil soglasno sprejet predlog **Blum-Ellenbogen**, ki pooblašča **Piérarda** in **Bacha**, da skupno izdelata smernice in si preskrbita potrebno gradivo iz vseh držav.

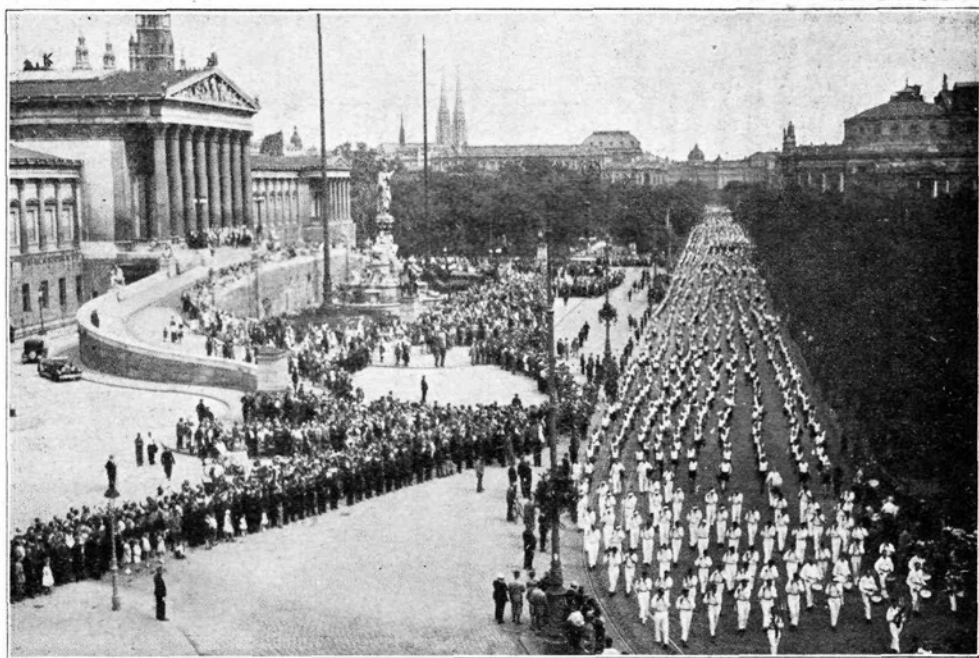
O socialistični vzgoji je razpravljala v petek 31. julija t. l. delegacija socialno-demokratskih učiteljev in profesorjev. — Uvodne besede je imel **Otto Glöckl**, načelnik mestnega šolskega sveta in dunajski šolski reformator. Naloga posvetovanja je bila ugotoviti današnje stanje socialistične vzgoje po vsem svetu in poiskati pota za sistematično vzgojo mladine. **S. Glöckl** je orisal, kaj je bilo v tem oziru storjenega v Avstriji, zlasti pa na Dunaju. V debati so govorili zastopniki Anglije, Francije, Belgije, Finske, Letske, Rumunske, Bolgarske in Češkoslovaške.

Delavski zbiratelji znamk so se tudi sestali. V soboto, dne 18. julija t. l. je bilo prvo **mednarodno zborovanje delavskih zbirateljev znamk** (filatelistov), katero so obiskali zastopniki Francije, Nemčije, Češkoslovaške, Avstrije in Švice. Or-

ganizacije iz Švedske, Norveške, Danske in Rusije so poslale pritrdilne dopise. Avstrijce so zastopali poleg številnih filatelistov še Thaler (za stranko), Winter (Kinderfreunde) in Simon (Zveza delavskih esperantistov).

Delavski fotografi-amaterji so imeli na Dunaju dela čez glavo in seveda tudi vabljivih situacij še več. Vsa delavska internacionala amaterjev-fotografov je slikala in »pritiskala«. Ker so morali za svobodno gibanje pri fotografiranju Olimpiade imeti vsi dovoljenje od olimpijskega

Delavski abstinenti so imeli pa v četrtek 23. julija t. l. v Delavskem domu v Döblingu svoj slavnostni večer, ki se je razvil v grandiozno manifestacijo socialističnega abstinentskega gibanja. Za Avstrijo so govorili poslanci **Hölzl, dr. Deutsch in Stein**, za Poljake **Pistalka**, za Nemce **Heilbuth**, za Fince **Kostiainen**, za Češkoslovaško **dr. Holitscher** in drugi. — Pozdravna pisma so dospela iz Švice, Švedske in iz drugih držav. Vršil se je še tudi umetniški večer (glasbene in pevске točke), plesne melodrame in klavir,

Pohod delavskih telovadcev na II. dunajski olimpijadi mimo parlamenta

odbora, je šel ponj v soboto 25. julija t. l. zvečer pred bakljado tudi sodrug Vinko Zalaznik iz Ljubljane in dobil dovoljenje št. 1552! To omenjam, da vidimo, kaka armada jih je bila in vsi so skrbeli, da bo olimpiadni spominski spis čim lepši, kajti od najboljših posnetkov bodo priobčili zopet samo najboljše. Delavska fotoamaterska zveza pa je razpisala za Olimpiado slavnostni natečaj za najboljše slike sledečih motivov: »Dunaj v znamenju Olimpiade«, »Trenutki iz kongresa Socialistične internacionale« in »Napeti trenutki z Olimpiade«. Razdelila bo za 500 šil. (Din 4000) nagrad, slike pa priobčila v svojem glasilu »Das neue Bild« (Berlin S 42).

recitacija Oswalda Fischerja. Konferencé je vodil Josef Luitpold Stern. Obisk je bil ogromen.

Socialistični študenti so imeli zborovanje svoje internacionale. Mednarodna socialistična študentska federacija obstoja že od leta 1926 in njen glavni tajnik je dr. **Otto Friedländer** (Berlin). V petek, 24. julija t. l., se je vršilo veliko manifestacijsko zborovanje študentov, na katerem so govorili poleg tajnika dr. Friedländerja še **Bracke** (Francija), Barbara **Ayrton-Gould** (London), Artur **Crispien** (Nemčija), Jean **Longuet**, vnuk Karla Marxa (Pariz) in dr. Julius **Tandler** (Du-

naj). Burno pozdravljen je poudarjal francoski poslanec **Bracke**, da so pri zgradbi socializma že od početka sodelovali intelektualci. Njih posebna naloga je, socialistično znanost izgraditi še dalje in služiti kot strokovnjaki delavstvu. To nalogo pa je mogoče izpolniti le tedaj, ako preživijo mladi intelektualci skupno z delavskim razredom sedanost in se borijo za bodočnost. — **Crispien** je rekel, da je oni akademik najboljši, pri katerem radi dobrega in vzornega socialista sploh pozabimo, da je akademik. — **Jean Longuet** je

ternacionale. Najprej je zboroval ženski odsek Nemške del. sportne in tel. zveze skupno z zastopnicami okrožij. Zastopanih je bilo 14 od 19 okrožij. Tu je podala svoje poročilo predsednica **Anni Keller**.

Nato je zboroval **ženski odsek Internacionale** in pozdravili so ga za Internacionalo **Geilert**, **Devlieger** in **Silaba**. Za Askö-zvezo (Avstrija) je pozdravila načelnica ženskega odseka te zveze **Marie Deutsch-Kramer**. Predsednica mednarodnega ženskega odseka **Hilde Sucker** je razložila program odsekovnega dela in poro-

Mladinski dan na dunajski olimpijadi.

govoril o vlogi študentov v španski revoluciji oz. prevratu. — **Dr. J. Tandler**, načelnik zdravstvenega urada dunajske občine, stvaritelj dunajskih socialno prekrbnih zavodov in štadijona, je rekel: Mi socialistični akademiki vemo, da smo le en del delavstva, da ne stojimo nad njim, nego v njem, da smo mi vsi dolžni, da vzdržimo zvestobo, ki smo jo gojili doslej do mednarodnega delavskega razreda, še vnaprej.

V nedeljo so se študenti udeležili olimpiadnega spreveda, v ponedeljek in torek so imeli pa še svoj kongres in svoja posebna sportna tekmovanja.

Delavske sportnice so se sestale v četrtek 23. julija t. l. na povabilo ženskega odseka Socialistične delavske sportne in-

čala o sodelovanju v posameznih državah. Z obljubo, da bodo sportnice vedno aktivno sodelovale, da bodo nastopale vedno za ljudsko pobratenje in za svetovni mir ter da se bodo borile za zmago socializma, je bilo zborovanje zaključeno.

Da socializem ne ostaja samo med industrijskim delavstvom, nego da je primeren tudi za poljedelce, dokazuje dejstvo, da so imeli tudi

socialistični mali kmetje

v petek, dne 24. julija t. l., svoje mednarodno posvetovanje, ki se je vršilo na nasvet Zveze nemških malih kmetov in kočarjev v Češkoslovaški. Tega sestanka so se udeležili zastopniki **Češkoslovaške, Avstrije, Finske, Ogrske in Bolgarske**. Predsedoval je **Dominik Leibl (CSR)**. Na seji

je podal tajnik nemške zveze malih kmetov v ČSR, Schmid, poročilo o agrarni krizi in o ustanovitvi mednarodne hipotekarne kreditne banke. Za izvrševalni odbor Socialistične delavske internacionale je konferenco pozdravil Van Roosbroeck (Belgija). Številni delegati na tej seji še niso bili navzoči, zato se je vršila naslednji teden še nadaljnja konferenca, ki je bila še vse bolj obiskana.

Socialistični juristi so dva dni (28. in 29. julija t. l.) konferirali. Otvoril je to drugo konferenco (prva je bila l. 1928 v

Prvi glavni referat je bil o političnem azilnem pravu, katerega sta imela Fritz Rosenfeld (Berlin) in Jean Longuet (Pariz), ki je zlasti zahteval, da se mora prepuštili odločbe o izročitvi in izgonu političnih zločincev neodvisnim sodiščem. Debate so se udeležili zastopniki Avstrijcev, Poljakov, Madžarov, ogrskih emigrantov in Francozov.

Drugi glavni referat je pa bil o pravicah političnih jetnikov, ki ga je imel Eisler (Dunaj). Ta je zlasti zahteval, da naj se preiskava za take zločince prepusti

Belgijska delavska milica na dunajski olimpijadi.

Bruslju) Fritz Rosenfeld iz Berlina, ki je poročal, da ima Zveza soc. demokratičnih pravnikov že 1523 članov. Za Internaciano jo je pozdravil predsednik Vandervelde (Belgija), ki je tudi predsednik Mednarodne zveze socialno-demokratičnih juristov (pravnikov). Izrazil je upanje, da bo kmalu sodelovala na takih konferencah tudi Italija, ko bo končno fašizem zrušen. V mnogih državah sveta morajo iskati dandanes delavci pravico azila, ko jih teror, doma prežene. Azilno pravo je torej za socialistično gibanje in Internaciano izredno važno. Isto velja tudi o pravicah političnih jetnikov.

Konferenca se bo pečala tudi z vprašanjem odprave smrtnih kazni, te kulturne sramote našega stoletja.

rednim sodiščem, in da bi bila njim vsem zagotovljena pravica do pritožbe. Sprejeta je bila tozadevna resolucija. Zlasti je bil pozdravljen poljski delegat bivši poslanec Liebermann, ki je dolgo predsedel lani v Brestu-Litovskem.

Nato je bilo izvoljeno novo predsedstvo.

Razen tega so zborovali zastopniki faktičnih borcev za ohranitev demokracije in obvarovanje fašizma, to je zastopniki

delavskih obrambnih zvez

oziroma odseka za delavski obrambni sport pri SASY pod predsedstvom poslanca Bruna Kalnina (Letska-Riga).

Navzočji so bili poleg predsednika Socialistične delavske sportne Internacionale (SASY) dr. **Deutscha** in tajnika **Silabe** še zastopniki sledečih držav oz. zvez: **Belgija** (rdeča delavska milica), **Nemčija** (Banner Schwarzrotgold) in pa delavska strelska zveza), **Gdansk** (Delavska strelska zveza), **Letska** (Delavska sportna in strelska zveza) in **Avstrija** (Republikanischer

Schutzbund in delavska strelska zveza). Razpravljali so pa le o vprašanih, ki so bila v zvezi z Olimpiado, in se je sklenilo pripustiti k olimpijskim tekmam v obrambnem sportu tudi **Estonko**. — 23. julija t. l. je bil pa še ob navzočnosti 2000 brambnih sportnikov generalni apel Schutzbunda.

Cvetko Kristan.

RAZNO

Zmeda. — Krščanska »D. Pravica« prinaša v svoji 36. številki govor starešine na zboru Krekovih družin. Starešina je »jamerak«: »Toliko nasprotnikov, kot jih ima naša organizacija, jih gotovo ni imela še nobena, kar se jih je ustanovilo v zadnjih 50 letih. Naša fronta ni obrnjena le na eno stran. Kakor stojimo v boju proti kapitalizmu, tako odklanjamo materialistični socializem, posebno pa odklanjamo katoličanstvo, ki je katoliško le na zunaj, na znotraj pa je pogansko. Radi te borbe na vse strani pa je naša rast počasna.«

Vidimo, da so res reveži pri »Krekovi mladini«. Niso ne za kapitalizem, ne za oficielno katoličanstvo, ne za socializem. Za eno stvar že mora človek biti, če hoče veljati za normalnega. Pri »Krekovi mladini« bi pa radi bili za vse in za nič. To seveda ni nobeno stališče in mi se moramo le smejati taki zmedenosti.

Pravijo, da se bore proti kapitalizmu (s tem, da so proti delavskim razrednim strokovnim organizacijam!), hočejo pa še bolj reakcionarno ureditev človeške družbe, kakor posnemamo iz sklepov kongresa krščanske delavske internacionale. »Slovenec« z dne 12. septembra poroča namreč sledeče: »Kongres odklanja vse individualistične in kolektivistične sisteme. **Katoliški delavci se zavzemajo za družabno ureditev po stanovih.** Kajti ureditev družbe po stanovih in poklicih ne dopušča nikakih razredno-bojnih organizacijskih oblik.« Ta sklep se zdi zelo imeniten »Slovencu«, čigar glavni urednik je Terseglav, ki je obenem duhovni vodja slov. katoliških delavcev. Nam se pa zdi seveda prav neumen, ker ureditev človeške družbe po stanovih je bila že v srednjem veku in prepričani smo, da je nemogoče, da bi šli za tisočletje nazaj v srednji vek. Srednjeveška družba je propadla, ker ni več ustrezala človeštvu; nasledil jo je napram njej višji kapitalistični red, ki ga bo gotovo izpodrinila samo višja, nikakor pa ne nižja oblika človeškega sožitja. —r.

Člani katoliške akcije so lahko fašisti. — Po dolgem besednem prepiranju sta se

zopet pobotala Mussolini in papež. Odslej sme skrbeti katoliška akcija le za versko vzgojo, vse drugo je monopol fašizma. Papeški list »Osservatore Romano« je vesel te sprave in pripominja, da je sedaj lahko vsakdo **pristaš katoliške akcije in fašizma obenem.** Papeževa okrožnica o socialnem vprašanju pa odločno pravi, da noben katoličan ne more biti obenem socialist. Iz tega se pač vidi, da je papežu fašizem ljubši in znosnejši od socializma.

Kolinska

TVORNICA

ČIKORIJE

OKUSNA IN ZDRAVA
JE
KOLINSKA KAVA

**Delavci!
Delavke!**

Pristopajte k

Cankarjevi družbi!

Pokažimo
s tem,
da
stremimo
tudi
mi
po
višji
izobrazbi
in kulturi,
kajti
knjige
so
najzvestejši
prijatelj
in učitelj.

Knjigarna Kleinmayr & Bamberg

Ljubljana, Miklošičeva cesta 16. Telefon šte. 31-33

najstarejša
v Jugoslaviji, priporoča
svojo bogato zalogo strokovnih in
zabavnih knjig v vseh jezikih, kakor tudi muzikalij za
petje, klavir in druge instrumente. Knjige in časopise,
v zalogi se ne nahajajoče, dobavlja iz
inozemstva v najkrajšem
času.

Delavskim knjižnicam nudi pri večjem naročilu znaten popust.

Razmnoževalne aparate: **Original Opalograph**, naj-
boljši razmnoževalec posebno za note, risbe i. t. d.
Jamčim za brezhibno delovanje.

Pisarniške potrebščine, strojepisni, oglejni, indigo, sesalni
papir. Zvitki za računske stroje in blagajne.

Pisalni stroji: **Stoewer veliki in srednji, Under-
wood**. Rabljeni, dobroohranjeni stroji.

Lastna špeciialna popravilnica za pisalne, računske in
šivalne stroje!

Točna postrežba! **Cene nizke!** Cenike brezplačno!

LUD. BARAGA - LJUBLJANA

Šelenburgova ulica 6. Telefon šte. 2980.

Splošno kreditno društvo

r. z. z o. z.

v Ljubljani, Miklošičeva cesta št. 13

sprejema hranilne vloge od 1 Din naprej
in obrestuje najugodnejše.

V načelstvu in nadzorstvu zgoj zastopniki
strokovnih in gospodarskih organizacij.

KNJIGOVEZNICA LJUDSKE TISKARNE D. D.

veže knjige, brošure, revije,
koledarje itd. po najnižji ceni

Najboljši in najcenejši slovenski mesečnik je delavska kulturna revija

„SVOBODA“

Letna naročnina stane komaj Din 36—, letno izide 12 števil z obse-
gom po približno 32 strani in z najraznovrstnejšo zanimivo vsebino.

Tekmujte v nabiranju naročnikov!

Slovenska Narodna Podporna Jednota

največja slovenska gospodarska in dobrodela zadruga v

Severni Ameriki.

*Najboljša zavarovalnica za življenje, za bolezni, po-
škodbe itd.— Posluje v Zedinjenih državah, Kanadi
in Mehiki — Ima približno 63.000 članov v obeh oddel-
kih in blizu 650 podružnic po raznih krajih Amerike.*

■ *Premoženje nad 4,000.000 dolarjev.* ■

Za nasvete in informacije se je obrniti na:

Glavni urad S. N. P. J., 2657-59 So. Lawndale Ave., Chicago, Ill